

“Fictie, tot het tegendeel bewezen is”

de nul optie

OVER STADJERS EN
DE MAAKBAARHEID VAN
HET GRONINGER FORUM

Martijn Duineveld

de nul optie

OVER STADJERS EN
DE MAAKBAARHEID VAN
HET GRONINGER FORUM

*Verschenen bij de première van De nuloptie.
Een film over Stadjers en de maakbaarheid van het
Groninger Forum op 8 mei 2011.*

*Eerste druk, mei 2011
© Martijn Duineveld, CASA Arnhem en Platform GRAS
grafisch ontwerp: Gijs Bekenkamp
logo & fotografie: Be Media*

Martijn Duineveld

Het Groningse architectuurcentrum Platform GRAS nodigt sinds 2009 ieder jaar een ander architectuurcentrum uit om met een eigen blik en ervaring een project in Groningen te realiseren. Afgelopen jaar werd CASA, het Centrum voor Architectuur en Stedenbouw Arnhem, door GRAS gevraagd. Om de klus te klaren nodigde CASA Martijn Duineveld uit vanwege zijn onderzoek naar de politiek van ruimtelijke ordening en de machtsrelaties tussen overheden en burgers. Het resultaat is een filmscript voor een documentaire, eveneens De nuloptie genaamd, die Martijn met de Groningse filmmaker en ontwerper Bjorn Eerkes heeft gemaakt. Wat u voor u heeft, is het 'achtergrondrapport'. Het is Martijn zijn interpretatie van een reeks interviews, die hij in de zomer van 2010 heeft afgenomen, aangevuld met krantenartikelen, websites en boeken. Hij heeft geprobeerd de machtstechnologieën bloot te leggen die achter een belangrijke en omstreden stedenbouwkundige opgave in de stad schuil gaan: de bouw van het Groninger Forum. Het is geen historische verhandeling over de rol van de architectuur, waarin de verklaring voor de ruimtelijke transformaties worden gezocht in mode, ideologie of tijdgeest. Dat is aan architectuurhistorici. Hij wil ook geen beschrijvingen geven van de formele werking van het planningssysteem in Groningen. Wel wil hij snappen hoe ruimtelijke ordening en stedenbouw echt werken. Martijn roept met het rapport vragen op over de mogelijkheden en beperkingen van door de overheid gestuurde stedenbouw in tijden van groeiend wantrouwen, economische crisis en opkomend populisme.

Tot het tegendeel bewezen is, kunt u de documentaire en de inhoud van dit boekwerk als fictie beschouwen.

Edwin Verdurmen, directeur CASA

Peter Michiel Schaap, coördinator Platform GRAS

Leonie Wendker, projectleider Platform GRAS

■ EEN HUIS VOOR IEDEREEN	08.
■ HOTEL SCHIMMELPENNINGK	11.
■ DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT	17.
Ypke Gietema: bier, architectuur en sociaaldemocratie	17.
Gisteren was rood: het 'PvdA-netwerk'	18.
Het ideaal: een maakbare, compacte stad	20.
De overheid vs. de Groningse burgers	21.
De Groningse burgers vs. de overheid	27.
Het heden, waar ik middenin zit	32.
■ HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES	33.
■ HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN	41.
Een selectieve campagne met publieke middelen	41.
De oppositie inkapselen (1)	42.
De oppositie inkapselen (2)	44.
Selectief laten meebeslissen	44.
De democratische legitimatie benadrukken	48.
Het spel met de budgetten	49.
De opbrengsten 'overschatten'	50.
Depolitiseren	52.
'Geef je vijanden een villa'	53.
■ GEWONE MENSEN MET EEN MENING	55.
■ DE LEZING VAN DE PLANNERPRINS UIT DE FILM DE NUL OPTIE	66.
BRONNEN	74.
COLOFON	78.

In de lente van 2010 krijg ik van het Arnhemse architectuurcentrum CASA de vraag of ik de stedenbouw van Groningen eens kritisch tegen het licht wil houden. CASA was op haar beurt benaderd door het Groningse Platform GRAS. GRAS nodigt graag externen uit voor de nodige relectie op 'hun' stad. Tijdens een kennismaking vertellen de medewerkers van GRAS over de ambitieuze projecten die in Groningen op stapel staan. Of ik daar iets mee wil doen. Ik krijg een mapje mee naar huis met wat informatie over de projecten: een trambaan die dwars door het centrum van de stad zal gaan voeren, een woonwijk met een oppervlakte ongeveer zo groot als de huidige stad Groningen, een enorm leeg bedrijventerrein en een plan voor een modern gebouw dat in het historische centrum, vlak achter de Grote Markt, zal gaan verrijzen.

Mijn aandacht gaat vooral uit naar een plaatje van dat gebouw. Het blijkt een naam te hebben: het Groninger Forum. Het is een mooi gebouw, vind ik. Een beetje vreemd ook. Het is hoekig met in het midden een inkeping, als een soort sleutelgat. Om dat Forum te kunnen bouwen, lees ik, zullen enkele bestaande naoorlogse gebouwen aan de oostkant van de Grote Markt gesloopt worden. In plaats van deze gebouwen komt er nieuwbouw, een paar meter naar voren gesitueerd ten opzichte van de huidige bebouwing. Daardoor wordt de Grote Markt iets minder groot.

Op de website van de gemeente Groningen lees ik dat het Forum wordt gebouwd 'om de oostzijde van de Grote Markt levendig te maken en dit deel van de binnenstad een economische impuls te geven. [...] Het wordt een publiekstrekker van formaat. In een spectaculair gebouw worden geschiedenis, informatie, film en debat in een nieuw concept gepresenteerd'. Spectaculair: het mag dus wat kosten. Het hele project, inclusief de verbouwing van de oostzijde van de Grote Markt kost 190,3 miljoen euro. 'Daarvan betaalt de gemeente Groningen 31,25 miljoen. 35 miljoen wordt betaald uit de Zuiderzeelijfgelden, het geld dat beschikbaar is om het niet aanleggen van de beloofde Zuiderzeelijn tussen Amsterdam en Groningen, te compenseren.' Daarnaast is er ook een Europese subsidie van 8,9 miljoen. De rest van het geld moet uit de grond- en parkeerexploitatie komen.

Wat een geluk hebben de Groningers. Een groot stedenbouwkundig plan dat ze voor een belangrijk deel kunnen betalen door compensatiegelden die Groningen van de Nederlandse staat ontvangt. Een geluk bij een ongeluk. Maar het plan wekt ook mijn verbazing. Ik herinner mij vagelijk de ophef die er rond de eeuwwisseling ontstond rond de plannen voor het opknappen van de noordwand van de Grote Markt en de aanleg van een ondergrondse parkeergarage onder de Grote Markt. Die plannen zijn toen weggestemd in een referendum dat zeer overtuigend gewonnen werd door de tegenstanders van de plannen. Nu is daar het Forum. Zijn de Groningers het daar wel mee eens? Een paar uur googelen later weet ik dat ook dit plan niet onomstreden is. Ik kom op het web veel tegengeluiden tegen, zoals een brief van 'De Vrienden van de stad Groningen', een groep hoopgeleide burgers die de ruimtelijke ontwikkelingen van Groningen kritisch volgt. De brief is gericht aan de raadsleden. 'Het Forum, wat moeten we er mee?', vragen de Vrienden van de Stad Groningen zich af. 'De vraag doet zich in deze tijd van recessie nadrukkelijker voor dan voordien: waarvoor dient het Forum? Is het de moeite waard hier een groot deel van de energie en middelen die Groningen heeft in te steken? Is het erg als het Forum op de voorgenomen grote schaal niet doorgaat? Wij denken van niet.'

In een debatbrief uitgegeven door GRAS lees ik dat het Groninger Forum misschien vooral wel 'een ambitie van vijftigers is die denken dat ze de klok van de informatietechnologie hebben horen luiden'. Ook elders op het internet reageert men er rustig op los. Volgens Triekus Vierkant (een pseudoniem, hoop ik) is het 'schandalig' dat er zoveel geld besteed wordt aan zo'n gebouw. 'Dat is een paar honderd euro per inwoner down the drain,' meent Triekus. Kharnd mengt zich in de discussie en schrijft te weten wie er achter de plannen zitten. Het zijn linkse mensen, die hun linkse vrienden helpen aan 'een goed betaalde baan, die uiteraard ook met belastinggeld betaald wordt'. Ene Gerrit begrijpt niet waarom het Forum wordt gebouwd 'als schijnbaar een groot gedeelte van de mensen er geen behoefte aan heeft'. Iemand met de naam Kritiek legt het Gerrit uit. 'Beste Gerrit, even ter informatie: wij hebben hier in de stad Groningen een links college bestaand uit PvdA/GrL/SP en D66. Die

bouwen niet voor de behoefte maar uit prestige. In alle onderzoeksrapporten, of dit nu over een Forum of over een Tram gaat, wordt hun 'grote' gelijk en 'fantastische' visie bevestigd, want ze laten het onderzoek doen door gelieerde clubjes of belanghebbenden. En als de huidige wethouders al lang een ander baantje hebben, zitten de bewoners van de stad Groningen met een gigantische puist [...] met een even gigantisch exploitatietekort omdat die miljoenen bezoekers uitbleven.' Op het discussieforum van de Groninger Internet Courant is vervolgens een polemiek uitgebarsten, waarin mensen elkaar adviseren op te rotten naar de Randstad. Een opmerkelijk dreigement. Het lijkt me verstandig de wereld van de anonieme polemiek op de sluimerstand te zetten en naar Groningen af te reizen.

Augustus 2010. Ik boek een kamer in Hotel Schimmelpenninck, vlakbij de Grote Markt. Daar aangekomen spreek ik de ober, die mij een vette vis serveert.

'Weet jij misschien iets van de plannen met de Grote Markt?' vraag ik. *'Natuurlijk. Die ligt hier om de hoek,'* mompelt de ober en hij verdwijnt achter een van de vele deuren van het hotel. Een minuut of wat later keert hij terug met een kaart van Groningen.

'Kijk, hier willen ze dat Forum gaan bouwen,' zegt hij. *'Het is een dom plan, want er is nauwelijks geld nu met de crisis en zo. Ze kunnen het beter in de stad investeren.'*

'Je klinkt niet erg positief. Is er veel discussie over de plannen?' vraag ik.

'Valt wel mee. De mensen hebben het nu vooral over de trambaan die door de stad heen komt. Hier vlak voor de deur!'

Ik vraag de ober ook of hij voorstanders van het Forum kent. Het is een paar seconden stil en hij fronst.

'Nee, ik geloof het niet.'

Ik spreek in de maanden daarop nog veel meer mensen in Groningen. Op een paar uitzonderingen na lijkt iedereen tegen de Forum-plannen. Hendrik, bijvoorbeeld, die in de culturele scene van Groningen zit. Hij draagt een hip, nonchalant gekreukeld colbertje en hij heeft een baard van een halve week. Ik vraag Hendrik of hij kan uitleggen waarom het Forum wordt gebouwd.

'Beats me! Niemand kan mij het verhaal vertellen over het Forum. Het idee is ontstaan toen het nog allemaal goed ging, met de economie en zo,' antwoordt Hendrik. Ook een trotskistische dichter is verbaasd: *'Waarom het Forum doorgaat kan ik moeilijk begrijpen. Dit gaat zo enorm veel kosten en wat brengt het op? Ik heb nooit begrepen wat de redenen zijn om het te bouwen. Er worden wel argumenten gegeven door de voorstanders, dat wel. De bibliotheek heeft meer ruimte nodig, zeggen ze, omdat ze meer computerplekken moeten hebben en het Forum zou een oplossing zijn voor de oude troep die het Groninger Museum nu nog in haar kelders bewaart.'*

Een politicus uit de oppositie wijst mij erop dat het Forum de stad eigenlijk

niks nieuws brengt: *Ze willen in het Forum allemaal voorzieningen die nu al bestaan. Er komt dus niks nieuws bij. De verwachte kosten voor de exploitatie zijn 3-4 miljoen per jaar. Je weet gewoon, dat gaat niet werken. Ze denken dat ze veel toeristen zullen trekken om de boel te betalen. Maar als toerist wil je leuke dingen zien en geen gebouw dat is ingeklemd tussen de huizen.'*

Ook Sjaak, een belangrijk figuur in de culturele sector, ziet het Forum niet zitten. Hij ziet vooral erg op tegen de in zijn ogen afgedwongen samenwerking tussen de verschillende culturele instellingen die in het Forum zullen komen.

'Samenwerken is toch leuk?' opper ik.

'Ja, vaak wel. Maar partijen die met de Stichting Groninger Forum te maken krijgen, worden met arrogantie geconfronteerd. Het zit zo: die lui van het Forum zoeken samenwerking met partijen die voor weinig geld dingen deden: vrijwilligers! Maar bij het Forum werken betaalde krachten, overdreven goed betaalde krachten. Dat wringt.'

'En daarom ziet u op tegen de samenwerking?'

'Nee, er is veel meer,' antwoordt Sjaak. *'Die lui van het Forum hebben een eigen ideaal dat niet strookt met dat van andere betrokkenen. Zij hebben maar één doel: het Forum opbouwen. Daar mag je geen kritiek op hebben. Dat wordt er gezegd: het Groninger Forum is de instelling die op vernieuwende wijze cultuur zal verbinden. Dat is een dogma geworden. Van elk project wordt afgemeten of het 'des forums' is. Heb je een mooi plan, moet er meteen een debat aan gekoppeld worden. Daar is niet tegen op te boksen. Maar ja, zo'n Bas van Kampen, de directeur van het Groninger Forum, die gelooft echt dat het dé ontmoetingsplek van de stad gaat worden. Een debatcentrum voor alle Groningers. Wat een onzin, wie in Groningen wil debatteren, gaat naar de kroeg.'*

Ik spreek ook met een aantal voorstanders van het Forum. Deze zijn of werkzaam bij het Forum, zitten in de politiek of ze werken als ambtenaar bij de gemeente. Een ambtenaar met een bijzondere snor-baard combinatie vertelt mij dat zijn mensen doorgaan met het Forum, ondanks alle kritiek. *'Er is al lang de ambtelijke wens om culturele instellingen samen te voegen. De plek waar de openbare bibliotheek zit, is nu helemaal niet zo slecht. Maar ook de*

universiteit heeft honger naar ruimte en de bieb is een perfecte locatie. Daarbij geeft het Forum ook opbrengsten, het is een boost voor de stad.'

Een erg leuk gesprek heb ik met Anna. Ze werkt wel eens samen met mensen van het Forum en ze is heel enthousiast over de Forumplannen. Ze loent een beetje. Aan het eind van het interview vraag ik ook aan haar of ze ook andere mensen kent die voor het Forum zijn. Er volgt een stilte van een seconde of tien. *'Mmmm...ja,'* zegt Anna, *'laatst sprak ik met een groep architecten en vroeg wie er voor of tegen was. Ik kan me eigenlijk niemand herinneren die echt voor was. Verder denk ik dat de mensen die voor het Forum werken, wel voor zullen zijn. Dat moet wel, die kunnen niet tegen zijn. Ja, of ze er privé ook zo over denken?'*

Een stuk of 50 Groningers stel ik dezelfde vraag: of ze voorstanders van de bouw van het Forum kennen. Het antwoord bestaat vaak uit een aantal variaties op: *'Jazeker'*. Ik specificeer de vraag met: *'Ik doel op mensen die niet bij het Forum werken of er anderzijds bij betrokken zijn'*. Een aantal valt net zo stil als Anna.

De trotskistische dichter zegt: *'Ja. Twee! Hier in huis woont een dame en die is voor en mijn uitgever is ook voor.'*

'Twee voorstanders dus,' concludeer ik.

'Nou nee, mijn uitgever is nu tegen. Die ziet net als veel mensen dat er veel te veel geld wordt uitgegeven terwijl er niks gebeurt.'

'Dus alleen je huisgenoot is voor?'

'Ja. Maar ik weet niet zeker of dat nog steeds zo is.'

Als ik 's avonds diagonaal in een bed van Hotel Schimmelpenninck lig, probeer ik de uitspaken van de geïnterviewden te begrijpen.

'Te duur.'

'Gedoemd te mislukken.'

'Maakt ambities niet waar.'

'Er zijn nog geen investeerders.'

'Op de verkeerde plek.'

HOTEL SCHIMMELPENNINCK

Zo'n mooi gebouw en zoveel weerstand. Daar wil ik meer van weten. Als zoveel mensen tegen zijn, hoe krijgen de voorstanders van het Forum het dan toch voor elkaar het plan te realiseren? Ik stel mij tot doel het proces te reconstrueren dat er toe geleid heeft dat het Groninger Forum bijna een feit is geworden. Het gaat mij daarbij niet zozeer om de formele werking van het ruimtelijke ordeningssysteem. Daarover is genoeg geschreven. Ik wil juist die machtsmechanismen in het proces naar boven halen die je niet direct kunt afleiden uit de enorme hoeveelheid rapporten en nota's die ons ruimtelijke ordeningssysteem voortbrengt.

Maar hoe doe je dat? Ten eerste door zoveel mogelijk gerelateerde boeken, rapporten, nota's, krantenberichten en forumdiscussies te lezen. Vervolgens interview ik zo'n 40 voor- en tegenstanders van de plannen. Ik spreek met politici, ambtenaren, kunstenaars, ontwerpers, architecten en andere Groningers.

Uit al deze materialen kan ik een reeks machtstechnologieën afleiden die het Forum (bijna) tot een feit maken, alsook de maatschappelijke context waarbinnen deze kunnen plaatsvinden.

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

Menselijk handelen, zo is mij door sociologen en antropologen geleerd, kun je onmogelijk bestuderen zonder de context waarin het handelen plaatsvindt te begrijpen. Studenten leg ik het zo uit: 'Als ik nu in deze collegezaal op tafel ga staan dansen, is er een grote kans dat jullie vreemd opkijken. Vanavond, in bepaalde kroegen, zou dat door de omstanders wel eens als heel normaal en gezellig kunnen worden geïnterpreteerd. Wat normaal gedrag is en wat niet, wordt mede bepaald door de omgeving, door de context.' Hetzelfde geldt voor het handelen van organisaties, instituten en systemen. Om te kunnen verklaren waarom, ondanks de grote weerstand, het Groninger Forum bijna is verwezenlijkt, moet ik enigszins zicht krijgen op de sociale en politieke context waarbinnen deze stedenbouwkundige opgave mogelijk is.

Ypke Gietema: bier, architectuur en sociaaldemocratie

Het succesverhaal over de Groningse stedenbouw begint volgens Ypke Gietema en zijn toenmalige collega's met Ypke Gietema en zijn toenmalige collega's. In de jaren '80 werd hij wethouder voor ruimtelijke ordening in de stad. De jaren die volgden worden beschreven als een breuk met de jaren '70, waarin de gemeente en de woningcorporaties samen met de lokale architecten in Groningen de touwtjes stevig in handen hadden. De aandacht ging toen vooral uit naar de wijkvernieuwing. Met Gietema is vanaf halverwege de jaren '80 steeds meer de stedelijkheid van de stad centraal komen te staan. Hij zorgde voor 'de omslag' en veel werd mogelijk. De toen nog relatief onbekende Rem Koolhaas zette twee gebouwen neer, internationale architecten werden aangetrokken en investeerders werden naar de stad gelokt. Er kwam een museum, een prachtige openbare bibliotheek en een winkelgebied achter het oude stadhuis, op de plek waar in de jaren '70 nog een modern stadskantoor was neergezet. Er is altijd veel verzet geweest tegen de plannen die Gietema en de zijnen uitdachten. Krakkers en andere conservatieve krachten zaten

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEX

hem dwars. Maar, zo gaat het verhaal, door zijn charisma en zijn doortastendheid heeft hij veel voor elkaar gekregen. Gietema omringde zich met een groepje gelijkgestemden: de stadsarchitect, een paar stedenbouwkundigen en planologen van de dienst Ruimtelijke Ordening en een handjevol architecten uit de stad en de rest van Nederland.

Een van de vrienden en oud-collega's van Gietema die ik spreek, heeft mooie herinneringen aan die tijd: *'De jaren '80, een mooi samenkomen van politiek enthousiasme van mensen die zich verbonden voelden met de stad. Werk en privé liepen door elkaar heen. Het was gekte. Je werkte en genoot ervan. Bij Ypke zat de deskundigheid van een bestuurder die de Groningers wist uit te dagen. Oké, Ypke is een Fries, maar samen met Wallage was hij zó belangrijk voor de stad. Ja, Ypke en Wallage, dat waren echte persoonlijkheden. Het was bier, architectuur en sociaaldemocratie.'*

Het geborrel in cafés, waarbij vele plannen voor de stad werden gesmeed, werd door sommige lokale architecten niet in dank afgenomen. Door de beslagen ramen van het café zagen ze hun nationale en internationale concurrenten aangeschoten worden met de Wethouder van Ruimtelijke Ordening.

Gisteren was rood: het 'PvdA-netwerk'

Tegenwoordig, na Pim Fortuyn en met Geert Wilders, is er in Nederland veel commentaar op de gesloten netwerkjes waarin volgens sommigen linkse bestuurders en politici opereren. Ook in Groningen, weet Boris – een naar eigen zeggen zeer hoog opgeleide kroegbaas – mij te vertellen, is de politieke besluitvorming niet altijd even democratisch. Boris heeft een onuitspreekbare Poolse voornaam, maar zijn vrienden noemen hem Boris. Als ik een tijdje geduldig naar zijn tirade tegen de huidige politiek heb geluisterd, blijkt ik zijn vriend te zijn geworden.

'Noem mij maar Boris,' zegt Boris.

Volgens Boris zit het zo: *'Plannen worden in Groningen allemaal voorgekookt en gemaakt door het rode stadsbestuur. Heb je de bussen hier gezien en de reinigingswagens. Allemaal rood en da's niet voor niets!'*

'Je kon toch ook op een andere partij stemmen?,' opper ik.

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEX

'Daar gaat het niet om. Er is gewoon niet veel open debat in Groningen. De culturele hotemetoten zijn allemaal PvdA. Die zitten 's avonds allemaal met elkaar in het café dingen door te nemen. Als je ziet hoe gezellig die daar zitten. De wethouder van RO, de directeur van het Groninger Museum en ook wat Groningse architecten. Het zijn allemaal vriendjes van elkaar. Het valt me mee dat ze niet allemaal met de homoparade hebben meegedaan.'

Met Boris zijn er veel andere Groningers die mij wijzen op het belang van het PvdA-netwerk in de stad. Als ik iemand die bij de Stichting Groninger Forum betrokken is, vraag naar de politieke voorkeur van Forum-directeur Bas van Kampen, levert dat het volgende gesprekje op:

'Is Bas van Kampen ook lid van de PvdA?'

'Ja, dat denk ik haast van wel?'

'Waarom denk je dat?'

'Jaaaaah, dat weet je toch?'

'Wat weet ik toch?'

'Je weet het toch van de PvdA?'

'Nee,' lieg ik.

'Nou, het is een publiek geheim dat je lid van de PvdA moet zijn, wil je iets betekenen in Groningen. Zo is er het verhaal, of nou, het is een roddel hoor, over een groot architectenbureau in de stad. Toen dat zich in Groningen vestigde, is de directeur meteen lid geworden van de PvdA. Nou, dat heeft hem geen windeieren gelegd!'

'Dus om invloed uit te oefenen op de politiek en de stad dan moet dat via de linkse politieke netwerkjes?,' vraag ik, in de hoop op nog meer anekdotes.

'Jaaaaaah, veel van mijn vrienden weten de weg. Zijn verbonden met het lokaal bestuur. Ze hebben vrienden, mensen met goede posities: architecten, ambtenaren, ook politiek. Je weet wel: PvdA, GroenLinks, Volkskrant, NRC, VPRO-gids, baardje van vier dagen, de mannen dan.'

Als ik deze bevindingen voorleg aan een raadslid uit de oppositie, antwoordt hij: *'Het is nog veel erger!'*

'O ja?'

'Ik zal je een voorbeeld geven. Vlak voor het laatste referendum waren een

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEX

boel politici en maatschappelijke organisaties in een café samen na een manifestatie van het een of ander. Was er een man van een stichting die zich bezighoudt met buurtwerk. Die man was openlijk tegen de plannen. Die werd in dat café door een paar PvdA'ers apart genomen. Kwam ie later terug, beetje bleek. 'Dit gaat helemaal mis', zegt ie, 'Ik kan maar beter ophouden jullie te steunen.'

'Dat meen je niet!'

'Ja, dat meen ik wel!'

Ook een hoge ambtenaar en tevens PvdA-lid verbaast zich niet. Het PvdA-netwerk is volgens hem in Groningen redelijk machtig en er wordt in veel processen handig gebruik gemaakt van de korte lijntjes. Hij herinnert zich een bijeenkomst van een niet-politieke organisatie waarin over de Forum-plannen zou worden gesproken. *Toen kregen we van de wethouder een onafhankelijke voorzitter. Weet je wie daar zat? Het was het vriendje van de wethouder. Ja, die praat natuurlijk alles diezelfde avond nog door.'*

Uit mijn interviews, maar ook uit boeken en rapporten komt een beeld naar voren dat de Groningse stedenbouw voor lange tijd afhankelijk was van het zogenoemde 'PvdA-netwerk'. Dat daar door sommigen vandaag de dag veel commentaar op wordt gegeven, vindt een lokale PvdA-politicus een 'belachelijke en hypocriete gedachte'.

'Waarom?', vraag ik haar.

'Ik snap heel goed dat de dingen zo gaan. Iedereen maakt gebruik van zijn netwerk om dingen voor elkaar te krijgen. Mensen zoeken elkaar op omdat ze affiniteit met elkaar hebben. Daarom hebben we in het verleden altijd een vooruitstrevend, gewaagd, stedenbouwkundig beleid ten uitvoer kunnen brengen, neem de bibliotheek, neem het Groninger Museum!'

Het ideaal: een maakbare, compacte stad

De stedenbouwkundige successen in Groningen, waarvan met name het Groninger Museum veelvuldig wordt genoemd, zijn het resultaat van een daadkrachtig netwerk van min of meer gelijkgestemden. Ze kennen hun oorsprong ook in de idealen die circuleerden binnen dat netwerk, binnen

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEX

de stedenbouw, architectuur en ruimtelijke ordening van de stad Groningen. Een belangrijk ideaal in Groningen was het sociaaldemocratisch geïnspireerde ruimtelijke maakbaarheidsdenken. Dat wil zeggen dat er onder Groningse naoorlogse stedenbouwers, architecten en planologen het idee bestaat dat veel sociale problemen met ruimtelijke ingrepen kunnen worden opgelost. Bijvoorbeeld: is het probleem de verloedering van de arbeiderswijken, dan is de oplossing: stadsvernieuwing. Is het probleem de slechte ruimtelijke en economische positie van Groningen ten opzichte van de Randstad, dan is de oplossing: investeren in publiekstrekkers en een aantrekkelijke binnenstad. Een ander belangrijk ideaal van de Groningse stedenbouwers is het idee van de compacte stad. Dat wil zeggen dat je de stad niet uitbreidt als er meer mensen en bedrijven bijkomen maar dat je zoveel mogelijk binnen de bestaande grenzen bouwt. Dit zou, volgens dit ideaal, leiden tot een levendige stad, waarin er een hoog voorzieningenniveau is: veel winkels en activiteiten. Gert, een senior ambtenaar van RO/EZ, bevestigt dat het ideaal van de compacte stad wordt aangehangen binnen de Dienst. Het is volgens hem ook de reden dat er nogal wat oude gebouwen zijn gesneuveld in de Groningse binnenstad. *'Er is geen stad waar zo gesloopt is als bij ons. Want de boel moet levendig gehouden worden. Alles mag weg als de nieuwe gebouwen maar zorgvuldig worden ingepast. Dat heet stedelijke revitalisering.'* Ook in 2010 is dit ideaal nog springlevend, lees ik in het bestemmingsplan.

De overheid vs. de Groningse burgers

Binnen de Groningse stedenbouw is er vanaf de jaren '70, in lijn met de tijdsgeest, een expliciete aandacht voor het betrekken van burgers bij de ruimtelijke planvorming. In de stadsvernieuwingprojecten is daar relatief de meeste aandacht voor geweest. De experts verbonden aan de overheid, bereidden de plannen voor, burgers konden reageren op de plannen en de experts pasten deze dan zodanig aan. Experts, zo werd gedacht, wisten wat goed was voor de stad en haar Stadlers.

Volgens een ambtenaar van de dienst RO/EZ bestaat er in de wereld van de Groningse stedenbouw ook vandaag de dag nog altijd het idee dat experts

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

weten wat goed is voor de stad en voor de mensen. Volgens hem wordt burgerprotest binnen zijn dienst als heel vervelend en frustrerend ervaren:

'Neem zo'n Pieter, zo'n man die overal bezwaar op maakte. We hebben eens zitten rekenen, dat kostte een fortuin. 100.000 euro per jaar aan manuren. En die bomenactiviste, die is gewoon geobsedeerd. O, ja dan heb je ook nog de Stadspartij, die op alle slakken zout legt. Gewoon niet leuk meer.'

De ambtenaar is niet de enige die moeite heeft met de toenemende invloed van burgers. De meeste medewerkers en oud medewerkers van RO/EZ die ik spreek, klagen dat de expert en zijn of haar expertkennis steeds minder belangrijk worden in het stedenbouwkundig proces. Fleur, naar eigen zeggen een oude rot in het vak, vat de problematiek als volgt samen: *'Ik ben zelf meer bij de inhoud betrokken. Maar inhoud is de laatste jaren steeds meer overgenomen door proces. Het zal de geest des tijds zijn dat er burgerparticipatie beleden wordt. Echte deskundigheid komt nu pas in een later stadium.'*

'Hoe komt dat dan?', wil ik weten.

'Het heeft vooral te maken met de opkomst van D66, toen is de nadruk meer op burgerparticipatie komen te liggen. Maar wij hebben binnen de Dienst altijd de traditie van open planvormen gehad. Daarin gold: deskundigheid telt!' 'Deskundigheid telt? Wat bedoel je?'

'Dat deskundigheid telt!'

'Ok...'

'Dat heeft te maken met de sociaaldemocratische achtergrond van het bestuur. Vanuit de sociaaldemocratie werd daaraan gehecht. Maar: de laatste jaren doet de gemeente steeds meer aan participatie. Ik word er moe van. Het is vreemd dat burgers overal bij betrokken moeten worden. Debatteer, dat is heel goed, maar dat ze steeds hun mening moeten geven over allerlei zaken, die voor experts al heel moeilijk te begrijpen zijn... De burger wordt als expert voor elk onderwerp opgevoerd. Ze kunnen niet weloverwogen een oordeel geven.' *'Volgens sommigen is dat niet zo'n democratische gedachte', opper ik voorzichtig.'*

'Dat is het wel. Het is heel simpel, de democratie. Je kiest voor een partij. Die komt in de gemeenteraad. Dit is waar je voor gekozen hebt en dan moet je het

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

overlaten aan de experts.'

De uitspraak doet mij denken aan die van een Wethouder Ruimtelijke Ordening van een Gelderse gemeente, die ik eerder deze zomer heb gesproken, voor een andere reportage. Ik vroeg haar wat ze vond van burgers die zichzelf organiseren om hun leefomgeving te verbeteren. Ze antwoordde dat ze er niet negatief tegenover stond:

'Het is goed als burgers zich inzetten voor hun leefomgeving.'

'Kun je de ruimtelijke ordening ook overlaten aan burgers?', vroeg ik vervolgens.

Ze keek me fronsend aan en sprak: *'Wat denk je? Natuurlijk niet. Ik ben een sociaaldemocraat.'*

Er bestaat volgens veel mensen die ik spreek uit de wereld van de Groningse stedenbouw een groot spanningsveld tussen democratisering, de mate van transparantie van planprocessen en het tot uitvoer brengen van de in hun ogen goede plannen. Volgens een stedenbouwer en naar eigen zeggen 'een echte Stadjer', zit het zo: *'We weten allemaal: cultuur kost geld, veel geld. Noorderzon, het theaterfestival, kost 1.4 miljoen. Dat weet niemand! Natuurlijk is Groningen kritisch op het Forum. Er is open en eerlijk gecommuniceerd en dat keert zich nu tegen het Forum. Mensen zijn zich te bewust van de kosten van het Forum.'*

Fleur (ambtenaar bij RO/EZ) had ook moeite met een overdaad aan transparantie: *'Transparantie is een spanningsveld. Je kunt niet altijd openbaar maken waar je mee bezig bent. Een voorbeeld: met marktpartijen moet je prijsafspraken maken en dan kun je niet gewoon de begroting opengooien. Je moet niet iedereen willen informeren over geld. Ja, dat kan de weerstand tegen de grote plannen wel verklaren.'*

Niet alleen het verlies van macht van de expert, de kosten van de democratisering en het gevaar van teveel transparantie worden als een vervelend bijeffect van de democratisering van de stedenbouw ervaren. *'Participatie en procesmanagement lijken de Groningse stedenbouw te gaan domineren en dat irriteert,'* zegt Fleur.

'Hoezo?'

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

'Dat burgers meer zeggenschap willen en krijgen, zorgt ervoor dat wij ambtenaren alleen maar bezig zijn met participatieprocessen. Daardoor komen we niet meer aan ons werk toe. Tegelijkertijd willen de mensen minder ambtenaren. Tel uit je winst, haha. Minder ambtenaren die een groot deel van hun tijd niet aan hun werk toekomen.'

'Denken je collega's daar ook zo over?'

'Ja. Mijn collega's klagen daar ook over. 'Ik kom niet meer aan mijn werk toe', zeggen ze bij ons. De stedenbouwer is niet langer meer in charge. Procesmanagers nemen het over. De inhoud is bijna verdwenen en dat is heel erg. Er zijn steeds minder mensen op de Dienst die het geheugen en geweten van de stad vormen. Mensen die zich met hart en ziel aan de stad verkopen, dat heb je niet meer.'

'Maar een goed planproces managen is toch ook iets?', probeer ik.

Fleur staart mij glazig aan en hervat zich: 'Kijk, als gemeente wil je met je inspanningen wat laten zien, je wilt resultaat hebben. Niet zeggen dat het proces een succes is, maar resultaten tonen. Een succesvol proces is wel een succes, maar dat is niet leuk. Je maakt toch geen proces, je maakt een gebouw.'

'Dus de inhoudelijke experts hebben steeds minder te zeggen binnen jullie dienst?'

'Inderdaad. Steeds minder. Je gaat toch ook niet naar de huisarts om hem te vertellen wat je mankeert. Het is nu net alsof expertise niet meer mag. Maar het kan toch niet anders! Je moet voor een stad een toekomstgerichte visie kunnen ontwikkelen. En niet bang zijn om te kiezen, om één lijn uit te stippelen. Maar tegenwoordig is het draagvlak creëren, draagvlak creëren en draagvlak creëren. Er wordt gewoon helemaal geen sturing meer gegeven. Het is nu zo van: roept u maar!'

Ik wil opperen dat steeds meer mensen naar hun arts gaan met een op internet bijeengesurft dossier onder hun arm om de arts te vertellen hoe ze behandeld willen worden. Maar Fleur is net als de meeste andere Groningers die ik spreek zo aardig, zo vriendelijk, zo vol van de beste bedoelingen, dat ik het irritante en polemische mannetje dat soms bezit van mij neemt de mond snoer. We drinken nog een koffie. Fleur vertelt over een maquette die ze aan het

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

maken is. Buiten zijn eerstejaars studenten bezig zichzelf een nieuwe identiteit aan te meten. De zon schijnt, de cappuccino smaakt opperbest.

De Groningse burgers vs. de overheid

Ik dwaal weer af. Ik ben bezig uit te leggen hoe de gemeentelijke planners en stedenbouwers denken over de rol van burgers. Het overheersende idee onder de stedenbouwers, planners, architecten en dergelijke lijkt te zijn: jammer dat we zeggenschap over de stad verliezen. De Stadjes zelf hebben natuurlijk op hun beurt weer zo hun ideeën over het stedenbouwkundige beleid van de gemeente Groningen. Veel van de geïnterviewde Stadjes zien de grote hedendaagse stedenbouwkundige projecten van de gemeente als prestige projecten. Zoals een schoenmaker mij toevertrouwt: *'Ik heb niet het gevoel dat de realisatie van het Forum moet omdat de andere gebouwen niet voldoen. Het is een prestige project voor stadsbestuurders. Deze willen een stempel drukken op de Grote Markt. Het Groninger Forum is echt een project van de gemeente.'*

Onder de Stadjes bestaat het idee dat het moeilijk is echt invloed uit te oefenen op de projecten van de gemeente. Volgens een goede vriend van een hoge ambtenaar zit het zo: *'Er bestaat bij de mensen het idee dat er al veel bekostofd is. Plannen zijn tot een ver stadium uitgewerkt voordat de burgers aan bod komen. Als individu heb je hier in Groningen niet veel in te brengen.'*

Een andere Stadjer klaagt erover dat de ruimtelijke plannen pas heel laat worden gepresenteerd, zodat je als burger weinig tijd hebt om gebruik te maken van je recht op inspraak.

Als ik een wijnhandelaar, die waarschijnlijk een tramlijn voor zijn deur krijgt, vraag naar zijn visie op burgerparticipatie krijg ik dit antwoord: *'Ja, burgerparticipatie. Dat zijn een paar bijeenkomsten. Daar word je niet vrolijk van. Zaken die er voor jou toe doen, die komen niet aan bod. Oostblokpolitiek! Je kunt petitie's indienen, maar je krijgt niets voor elkaar.'*

Volgens de vriend van een hoge ambtenaar ligt het probleem vooral in de

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

communicatie: *'De gemeente communiceert heel slecht. De middelen die ze gebruiken zijn onhandig. De website is heel statisch, heel plat. De communicatieafdeling is nogal ouderwets. Ze plaatsen persberichten op het laatste moment zodat mensen geen tijd hebben om te reageren. De gemeente is gewoon niet zo transparant. Neem die informatieavonden over de tram: je krijgt een dag van te voren de brief binnen met een uitnodiging voor een informatiebijeenkomst.'*

De mensen die ik spreek, zijn weinig positief over de mogelijkheden om zich met de plannen en projecten van de gemeente te bemoeien. Er bestaat een wantrouwen jegens de overheid en een specifiek wantrouwen jegens de Dienst RO/EZ. Dat is geen verrassing voor een oud-medewerker van de Dienst. *'De Dienst heeft het niet makkelijk gehad. Ze hebben in de afgelopen jaren nogal wat kritiek vanuit de media te verduren gehad. Ze liggen onder vuur. Ze worden beticht van vriendjespolitiek. De kritiek is losgebarsten na een gat in de begroting bij het Europapark. Er is toen een onderzoek geweest en sindsdien zit de Dienst in een kramp. Ze hebben een interim-manager toegewezen gekregen.'*

Lucy, een RO/EZ-ambtenaar die in het verleden heel veel inspraakavonden organiseerde en om de drie vragen aangeeft dat zij liever anoniem wil blijven, vertelt: *'De discussie ging uiteindelijk niet meer over het bedrag maar over de arrogantie van de Dienst'*. Een aantal mensen wijst er ook op dat het gebrek aan zeggingskracht van de Groningers niet enkel de schuld was van de overheid. Volgens een vrouw met een modieuze, kleurrijke outfit ontbreekt het bij de mensen in Groningen aan kritisch verroggen.

'Ze zijn gewoon een stuk minder kritisch dan bijvoorbeeld de Friezen. Die zouden zoiets als het Forum nooit accepteren. Daar zou veel meer oppositie zijn. Het probleem is ook dat Groningen nauwelijks een alternatieve scene kent. Die mis ik hier. Ik zie meer actiebereidheid in andere steden als Arnhem of Leeuwarden. Hier is men calvinistisch. Doe maar gewoon dan doe je gek genoeg, denken de Groningers. Neem de homobeweging en de kraakbeweging. Die kregen in andere steden de hele bevolking mee, die ging achter de krakers staan. Hier zie je het omgekeerde. Mensen keerden zich tegen de

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

kraakbeweging. De mensen zijn hier moeilijk te mobiliseren', aldus de vrouw met de kleurrijke outfit.

Een andere Groninger gaf de volgende verklaring voor het gebrek aan actiebereidheid bij de burgers: *'De tram, daar zouden we iets tegen moeten doen. Maar hoe? Je moet midden in de macht zitten en als gewone burger zit je dat niet. Je gaat weer over op de orde van de dag. Het raakt immers niet je eigen straat, je gezin, je huis.'*

Ik snap het niet, iemand had me verteld dat mensen hier op wijkniveau heel actief waren.

'Hoe zit dat?' vraag ik aan een vrouw met veel connecties in bestuurlijk en politiek Groningen.

'Ja, je hebt hier wel buurtinitiatieven, maar dat is van een brave truttigheid. Als hier een volksfeest wordt georganiseerd dan heeft dat meteen een groot kermisgehalte. Het is heel erg op buurtniveau, discussies over stoeptegels en zo, of toiletten die uit de grond komen. Het probleem met de Groningers is dat ze niet agressief genoeg zijn; ze zullen niet snel op de barricade klimmen. Ze zijn gewoon niet zo fel. Zolang er geen groot probleem is, doen de mensen niets en is er geen oppositie. Pas als het echt fout gaat, komen die domme Groningers in verzet. In 2014 ligt heel Groningen op zijn kop en dan zul je de mensen wel horen.'

'En het Forum dan, daar zijn heel veel mensen toch op tegen?' vraag ik.

'De meeste mensen hebben het er wel over maar denken: het referendum is geweest dus ik had maar tegen moeten stemmen. Daarbij, de stemming in Groningen is vaak: het ligt aan Den Haag. Mensen voelen zich tweederangs burger: alle aandacht, al het geld gaan naar de Randstad en er is niks voor ons. Ze doen het nota bene van ons aardgas. Zo wordt er hier gedacht.'

Ik snap het niet. In 2000 zijn de plannen voor de Grote Markt toch door collectief burgerverzet tegengehouden? Ik leg mijn verwarring voor aan Ole, die in 2000 actief betrokken was bij de protesten tegen die plannen. Hij heeft een interessante observatie: *'In deze door de PvdA gedomineerde stad was het burgerverzet vaak erg verbonden met de politieke oppositiepartijen Groen Links en de SP. Er was ook een zekere overlap in de mensen, politici waren*

DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

deels activisten en andersom. Op het moment echter dat deze partijen deel gaan uitmaken van het college en dus niet meer in de oppositie zitten, valt daarmee ook een deel van het georganiseerd burgerverzet weg.'

Het heden, waar ik middenin zit

Het is in deze stad, in deze sociale en politieke context, dat ik de komst van het Forum moet begrijpen. De gemeente Groningen is sinds de jaren Ypke gewend de gesignaleerde problemen met grote en kleine architectonische en stedenbouwkundige gebaren te beantwoorden. Maar wat zijn vandaag de dag de problemen? Ik leg de vraag voor aan een architect. *'De gemeente Groningen heeft altijd kunnen en willen optreden tegen grote problemen. Ze zoeken naar oplossingen. Nu zitten ze nog steeds in die modus. Ze komen met oplossingen, met grote plannen. Alleen zijn er geen duidelijke problemen.'*

Ik bevind me in een stad waarin we volgens bijna alle politici, stedenbouwers, architecten en planologen die ik spreek terug kunnen kijken op de succesvolle *'Ypke-jaren'*, een tijd waar veel goed werk is verricht voor de stad. Maar die tijd is voorbij, zegt een oud medewerker van RO/EZ. *'We hebben nu vooral omhooggevallen raadsleden in het college. Er is geen bevolegheid meer. En de Dienst RO/EZ heeft steeds minder te zeggen. De projectontwikkelaars hebben steeds meer grond in handen en bepalen het spel.'*

Ik bevind me in een stad met een van oudsher krachtig ruimtelijke ordeningsapparaat, waarin de expertkennis nog immer van belang wordt geacht door de aan de overheid verbonden experts en waar er een zeker wederzijds wantrouwen bestaat tussen burgers en de gemeente. Een stad waar desondanks een gebouw lijkt te verrijzen. Niet zomaar een gebouw, leer ik op de website van het Groninger Forum, maar *'een huis van Groningers in de wereld en de wereld in Groningen. Een huis waar mensen elkaar ontmoeten, maar vooral waar de partnerinstellingen elkaar gaan ontmoeten en versterken'*.

Ik worstel mij door vele mooie woorden, die het gebouw moeten ondersteunen, heen. Maar met woorden alleen bouwt men niets. Hoogste tijd om de geboorte van het Groninger Forum te reconstrueren.

HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES

In 2002 deed ik onderzoek naar *'meervoudig ruimtegebruik'* en tijdens een zoekactie naar het thema *'ondergronds parkeren'* kwam ik terecht op de website van het *'Comité Geen Gat in de Grote Markt'*. Ik werd verwelkomd met de overwinningssleus: *'Groningen stemde Nee! En redt de Martinitoren ermee!'* De uitslagen van het in 2001 gehouden referendum over de bouw van de parkeer-garage: *'81.973 kiesgerechtigden en opkomst: 56,51% Ja: 18,79%, dat zijn 15.579 stemmen. Een duidelijk nee: 81%, dat zijn 66.394 stemmen.'* Ik las ook dat de toenmalige voorlichter van de Dienst Ruimtelijke Ordening van de stad Groningen, haar les had geleerd: *'De Grote Markt is voor Groningers heilige grond. Ondanks alle gedegen onderzoek en rationele argumenten hebben we de angst voor extra verkeersdruk, verzakking van de Martinitoren en jarenlange bouwoverlast niet kunnen wegnemen. De emoties waren sterker, zo bleek bij het referendum. (...)'* *'De fout die we in ons enthousiasme hebben gemaakt,'* zegt de voorlichter, *'is dat we achteraf gezien te snel naar een oplossing hebben toegewerkt. [...] Het gepresenteerde ontwerp was prachtig maar kwam naar buiten als een voldongen feit. We hebben mensen te weinig deelgenoot gemaakt van onze worsteling met de materie.'*

Acht jaar later heb ik een afspraak met Matthias, de ontwerper van de poster met daarop een scheefgezakte Martinitoren. De poster, zo is mij verteld, heeft een enorme invloed uitgeoefend op de publieke opinie. Met de poster werd de suggestie gewekt dat door de aanleg van een parkeerkelder onder de Grote Markt de Martinitoren zou kunnen scheefzakken, of erger, omvallen. We bestellen cappuccino's en nadat ik heb uitgelegd wat ik onderzoek, hoef ik niet veel vragen meer te stellen.

'Ten tijde van het eerste referendum heeft de gemeente zich enorm vergist in wat de burgers dachten,' zegt Matthias. *'Alle partijen in de stad die tegen de plannen waren, zijn toen samen gaan werken. En mij werd gevraagd om een beeldmerk te maken. Het was een geweldige en spannende tijd. Alle Groningers vormden een front, de campagne werd door alle Groningers ondersteunt. De posters hingen door heel de stad en we hebben ook nog een krant uitgebracht. Met achterop de poster. Een simpele herhaling van het beeldmerk. Heel effectief.'*

HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES

Dat het protest heel effectief was, beamen ook een aantal voorstanders van de plannen van toen. Een hoge ambtenaar van RO/EZ, die toen tot de voorstanders van de Grote Markt plannen behoorde, herinnert zich de poster nog goed. *'Wat een onzin', zegt hij, 'natuurlijk valt de Martinitoren niet om van de aanleg van een ondergrondse parkeergarage. Maar veel mensen geloofden dat. De wethouder heeft na het eerste referendum flink gezichtsverlies geleden. Binnen de Dienst RO/EZ hadden we flinke hoofdpijn. Toen dachten we: "Dit mag nooit meer gebeuren"'. Als reactie op de mislukte plannen met de noordwand is de Gemeente verder gaan nadenken over een mogelijke transformatie van de oostwand van de Grote Markt. Ideeën daarover bestonden al toen men nog bezig was met de ontwikkelingsplannen voor de noordwand van de Grote Markt. Het was een uitgelezen kans voor de gemeente om de gemaakte fouten van het eerste plan te herstellen, de oostzijde aantrekkelijker te maken en de Grote Markt intiemer. Vanaf het begin was de opstelling van de gemeente pro-actief, vertelt de ambtenaar: 'Bij de nieuwe plannen moeten we het positief gaan organiseren, dachten we. Zeer actief de positieve kanten van de plannen benadrukken. Toen heeft Willem Sminck, de toenmalige wethouder, het hele proces uitgedacht, het getrapte verhaal. Niet meteen de plannen presenteren, maar ze stap voor stap in de week leggen bij de bevolking. Dat staat ook allemaal in het boekje van Boogers en Tops.'*

Ik beseft dat ik dubbelwerk zit te doen en ga terug naar Hotel Schimmelpenninck om op internet te zoeken naar de publicatie. Deze is snel gevonden. Hoe het referendum werd gewonnen, heet het. Het boekje gaat over het tweede referendum. Ik lees dat er bewust voor gekozen is om de burgers en belanghebbenden mee te laten denken over de nieuwe plannen voor de oostwand. Het moest een open en transparant planningsproces worden. Om dat doel te bereiken heeft de gemeente het Grote Markt Forum opgericht waarin zo'n 50 mensen uit belangengroepen, bewonersorganisaties, ambtenaren en raadsleden plaatsnamen, hun stem laten horen en verschillende ideeën ontwikkelden voor de oostwand en de ruimte daarachter. Ook werden er publieksbijeenkomsten georganiseerd, enquêtes gehouden en werd het mogelijk gemaakt voor de Groningers om mee te discussiëren op een website.

HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES

Ik lees dat bijna iedereen het erover eens was dat er iets met oostwand van de Grote Markt moest gebeuren en het participatieve proces resulteerde in zes ontwikkelingsmodellen. Deze werden aan het College van BenW voorgelegd. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2002 werden de plannen verder *'uitgewerkt met een plan voor een nieuw cultuurcentrum aan de oostzijde van de Grote Markt dat op termijn het bestaande cultuurcentrum Oosterpoort moet gaan vervangen'.*

De oppositie was niet blij met de voorstellen. Ze waren te ver uitgewerkt en te gedetailleerd. Bij de burgemeester ontstond onrust over het draagvlak voor de plannen. Het college stelde voor dat het Grote Markt Forum *'alternatieve plannen ontwikkelt voor culturele functies aan de oostzijde van de Grote Markt'.* Zover is het niet gekomen. De gemeente had ondertussen de Rotterdamse architect Neutelings gevraagd om de voorstellen uit te werken tot vier alternatieve stedenbouwkundige plannen. Neutelings hield zich, volgens Boogers en Tops, niet helemaal aan de opdracht. *'In plaats van de gevraagde ruimtelijke invulling van de geselecteerde ideeën, komt hij met één omvattend stedenbouwkundig plan voor de oostzijde van de Grote Markt. De belangrijkste elementen hierin zijn de sloop van de parkeergarage aan de Popkenstraat (de Nabergarage) en het naar voren verschuiven van de rooilijn van de oostwand naar de vooroorlogse situatie. Door deze ingrepen ontstaat er achter de oostwand extra ruimte, die het mogelijk maakt verschillende geselecteerde functies met elkaar te combineren.'*

Doordat Neutelings slechts één plan presenteerde, loopt het idee om de verschillende planvarianten aan de bevolking voor te leggen spaak. De SP was not amused en vroeg zich wederom af of het college wel werkte aan een democratisch planproces. Een SP'er verwoordt het in het boek van Boogers en Tops als volgt:

'Wat wij de afgelopen tijd rond de Grote Markt hebben gezien, is van een knulligheid die wij misschien mogen verwachten in de gemeente Boerenkoolstronkeradeel, maar beslist niet in Groningen met instelling van een forum dat de discussie moet trekken, maar keer op keer voor voldongen feiten wordt

HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES

geplaatst, een volksraadpleging uit de hoge hoed toveren, daarbij eerst zeggen dat de nulvariant daarin niet kan meedoen, drie maanden later dat deze wel wordt meegenomen en een half jaar later de volksraadpleging afschieten (...). Het proces mag open zijn, maar wat het college betreft staat de uitkomst muurvast: er moet een nieuwe parkeergarage vlak bij de Grote Markt komen en het cultuurcentrum moet worden verplaatst.'

Vervolgens kondigde de SP aan een referendum aan te willen vragen, zodat de Groningers over de stedenbouwkundige plannen voor de oostwand konden meebeslissen. In tegenstelling tot het eerste referendum doet het college er alles aan om zich goed voor te bereiden op dit referendum. Er werd veel geld en energie in de referendumcampagne gestoken, die deels geïnspireerd werd door de campagne van de tegenstanders ten tijde van het eerste referendum. Toppunt van de campagne was het volhangen van de Groningse binnenstad met een poster waarop een lachende en knipogende Martinitoren prijkt.

Ik leg het boek weg en maak een afspraak met Jacob, een prominente figuur binnen de Stadspartij. Hij blijkt een zeer actieve Groninger. Hij is actievoerder, politicus, buurthulp en organisator. Een afspraak is meteen geregeld. Het gesprek is een voltreffer. Even na half vier komt hij binnen en pas na zevenen verlaat ik het filmhuiscafé. Hij vertelt me veel zaken die goed overeenkomen met het boekje van Boogers en Tops. Alsof hij al wist waar mijn onderzoeksinteresse ligt, begint Jacob over een uitzending van Eén Vandaag over de wijze waarop onderzoeksrapporten worden gemanipuleerd om grote projecten mee te legitimeren. *'Ik heb de link meteen naar de fractie en de raad gestuurd. Mooie uitzending.'*

Vervolgens vertelt hij over de aanloop naar het tweede referendum. Hij was toen nog niet politiek actief – hij had geen lidmaatschap en was door het comité Meer doen met 40 miljoen gevraagd om hun woordvoerder te worden, juist omdat hij niet verbonden was aan een van de politieke partijen. *'Ja, ik ben toen mee gaan doen omdat het ook heel vreemd was: 40 miljoen gaan uitgeven aan de ene kant terwijl er ook buurthuizen worden gesloten. Het is gewoon niet eerlijk,'* zegt Jacob. *'Neem bijvoorbeeld de Jonge Onderzoekers. Die*

HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES

organisatie bestaat 40 jaar. Ze leren jongeren over techniek. Nou, daar wordt gewoon een streep doorheen gezet, die worden wegbezuinigd. Je snapt, het was gewoon een inkopper qua argumentatie,' aldus Jacob.

Na het ongeldig verklaarde referendum ging de planontwikkeling en daarmee de ontwikkeling van het gebouw dat nu het Groninger Forum heet, gewoon door. Er werd een prijsvraag uitgeschreven voor het Groninger Forum. Op de website van de gemeente Groningen lees ik dat zeven architecten werden geselecteerd en dat de maquettes van hun ontwerpen van 19 januari 2006 tot 1 februari 2007 zijn gepresenteerd in de Martinikerk. 31.500 Mensen bezochten de tentoonstelling en er is 21.656 keer gestemd op een ontwerp naar keuze. Het gebouw van NL Architects kreeg de voorkeur van zowel het publiek als van de vakjury. Aan NL Architects de vraag haar ontwerp verder uit te werken. Juni 2009 wordt de komst van het Groninger Forum aangekondigd op de website van de gemeente:

'De gemeenteraad heeft woensdagavond het definitieve ontwerp en het bedrijfsplan voor het Groninger Forum vastgesteld. Daarmee besloot de raad definitief dat het Forum er moet komen. De raad stelde 15 miljoen euro beschikbaar voor de eerste uitvoerende werkzaamheden. [...] Alleen de Stadspartij en de VVD stemden niet voor het plan. De fractie van de VVD vindt de financiële risico's te groot en had in dit stadium meer zekerheid over bijdragen vanuit het bedrijfsleven verwacht. De Stadspartij is tegen de plannen voor het Forum en wil het geld liever aan andere zaken besteden.'

November 2010 gaat *'het provinciebestuur van Groningen akkoord met een bijdrage van 35 miljoen euro uit de compensatiegelden voor de bouw van het Groninger Forum. De 'cultuurtempel' aan de Grote Markt wordt gezien als een economische impuls voor Stad en regio die ook nog eens 200 nieuwe banen oplevert.'* Het lijkt dan welhaast onmogelijk om de plannen nog terug te draaien... Echter, december 2010 wordt bekend dat de provincie toch roet in het eten lijkt te gaan gooien. De meerderheid van de PvdA Statenfractie blijkt tegen het verstrekken van de 35 miljoen aan compensatiegelden. De economische crisis en het

HOE HET FORUM BIJNA EEN FEIT WERD: HET PROCES

gebrek aan draagvlak voor de plannen binnen de partij en onder de burgers worden als argumenten gegeven. Er ontstaat een meerderheid binnen Provinciale Staten tegen de subsidie. De gemeente is het niet eens met Provinciale Staten en reageert verontwaardigd en dreigt vervolgens met een rechtszaak tegen de provincie. Ze lopen tonnen mis, zo argumenteren de voorstanders. Nadat de emoties zijn gekalmeerd, wordt er besloten een onafhankelijke commissie van wijze mannen te formeren die na gaat denken over de toekomst van het Forum. De commissie die bestaat uit oud politici en directeurs van grote culturele instellingen, zoals de openbare bibliotheek te Amsterdam, zal de Colleges van BenW en Gedeputeerde Staten 'gaan adviseren over het concept en de economische meerwaarde van project Grote Markt – Forum'. De commissie wordt voor de provinciale verkiezingen van 2011 ingesteld maar zal pas eind april 2011, na de verkiezingen, uitspraak doen.

Ondertussen is er ook een lobby op gang gekomen, welke is georganiseerd door de voorstanders van het Forum. Zij roepen op een petitie voor het Forum te ondertekenen. Culturele instellingen, inclusief de betrokken partijen bij het Groninger Forum, worden opgeroepen de petitie op het web te tekenen. Binnen ambtelijke kringen ontstaat een discussie over de vraag of ambtenaren een dergelijke petitie mogen ondertekenen aangezien zij belanghebbenden zijn. Door de Stichting het Groninger Forum wordt een Forumsupportersavond georganiseerd met de titel: 'Say it loud, I'm Forum and I'm proud'.

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

Tot zover een min of meer formele weergave van het planproces. Ik zal mij nu concentreren op de machtstechnologieën die een rol hebben gespeeld in het proces. Macht moet niet worden gezien als iets goeds of slechts. Het is simpelweg overal aanwezig in relaties tussen mensen, tussen organisaties, binnen systemen en netwerken. Machtrelaties zorgen ervoor dat sommige dingen gebeuren en andere niet. De machtstechnologieën die ik beschrijf, moeten niet per definitie worden beschouwd als bewust gecreëerde machtsmiddelen. Het zijn machtstechnologieën die – achteraf bezien en volgens mijn interpretatie – een rol hebben gespeeld in het proces, zonder dat deze noodzakelijk bewust zijn ingezet door de betrokkenen en zonder dat mijn interpretatie definitief is.

Een selectieve campagne met publieke middelen

Bij het tweede referendum hebben de voorstanders van de plannen gebruik gemaakt van de gemeentelijke voorzieningen om een eenzijdige campagne te voeren vóór de plannen. Volgens een oud SP'er kregen de tegenstanders van de plannen 'geen gemeentelijke ondersteuning. De gemeente ondersteunde de voorstanders. We kregen toen wat geld uit de SP-kas, de partij heeft wat geld voor dat soort zaken'. Een betrokken RO/EZ-ambtenaar ten tijde van het tweede referendum bevestigt deze observatie: 'Inderdaad! We hebben het de tweede keer slim aangepakt. Met het eerste referendum, de Geen gat in de Grote Markt campagne, heeft de gemeente zich nauwelijks met het referendum bemoeid. Nou, daar hebben we wel spijt van gekregen. Bij het tweede referendum heeft de gemeente geld en mankracht in de eigen campagne gestoken en het heel slim gespeeld'.

Ook volgens Boogers en Tops heeft de gemeente Groningen er in 2005 voor gekozen om campagne te voeren voor de plannen van het College. Ze beschrijven dat als

'[...] een heel nieuwe invulling van de bepaling dat het college zorg draagt voor een neutrale informatievoorziening. In plaats van een verbod op campagneactiviteiten, werd de bepaling deze keer opgevat als een zorgplicht van het college om kiezers te informeren over de referendumprocedure en de spelregels die hierbij gelden.'

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

Deze zorgplicht werd gebruikt als een middel om de burgers van Groningen te overtuigen van de plannen van de Raad en niet, zoals de gedachte achter deze zorgplicht voorschrijft, als een middel om de burgers een zo goed mogelijk overzicht te geven in de argumenten van de voor- en tegenstanders van de plannen. Dit sloot aan op een conclusie van De landelijke Commissie Toekomst Overheidscommunicatie, dat, onder het voorzitterschap van de toenmalige Groningse Burgemeester Wallage, vond dat de overheid de bevolking mag beïnvloeden om het publiek vertrouwen te winnen *‘onder voorwaarde dat de overheid hierbij geen onevenredig zware middelen inzet’*.

De gemeente Groningen heeft aldus een campagne gevoerd die bovenal de plannen van de Raad ondersteunde. Het is een slimme machtstechnologie: burgers overtuigen van hun ongelijk met het belastinggeld dat zij zelf hebben betaald.

De oppositie inkapselen (1)

Het eerste referendum is gewonnen door de tegenstanders van de plannen op (en onder) de Grote Markt. Deze oppositie was georganiseerd door netwerken van GroenLinks en de SP. Ten tijde van het tweede referendum was GroenLinks voor de aanpak van de oostwand. Na het tweede referendum is de SP *‘gedraaid’* en heeft zich ook uitgesproken voor de plannen. Volgens een aantal van de geïnterviewden is daarvoor een eenvoudig mechanisme aan te wijzen: *‘het pluche lonkte’*. De veranderde houding van eerst GroenLinks en later de SP zou direct verband houden met politieke toezeggingen.

Een politicus geeft de volgende analyse: *‘Het pluche lonkte, ze zouden zetels krijgen. En voor de anderen zijn er gewoon goede deals gesloten’*.

‘Het pluche?’, vraag ik.

‘Ja, die oppositiepartijen als de SP en GroenLinks, die wilden gewoon mee doen met de grote jongens van de PvdA, die wilden ook graag een keer in het pluche. Daarnaast werden er ook leuke baantjes gecreëerd. Die gast van GroenLinks is uit de politiek weggegaan toe ie er zeker van was dat ie een leuk baantje had bij... Jawel, het Groninger Forum. Ja, ik kwam hem daar pas tegen. Hij keek wel een beetje verontschuldigend.’

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

Een oud SP'er heeft een vergelijkbare observatie: *‘Die SP-man, die liep voorop in het protest tegen de plannen op de Grote Markt, maar na het tweede referendum draaiden ze. Er zijn toen gewoon deals gemaakt met PvdA, zeker te weten. De SP riep eerst heel hard dat ze niet in het College wilde maar later draaide ze bij. Het is heel simpel, door de SP en GroenLinks binnen te halen heeft de PvdA zijn machtspositie geconsolideerd’*.

Ook binnen de PvdA was er volgens een lokale PvdA-prominent nogal wat oppositie tegen de Forum-plannen. Tijdens een partijbijeenkomst na het tweede referendum kon er voor of tegen de Forum plannen gestemd worden. Volgens de prominent is ook dat spel slim gespeeld: *‘Voor het debat over het Forum had het bestuur heel wat mensen opgetrommeld om aan voldoende stemmen te komen. Dat was wel nodig want er zijn er ook binnen de PvdA heel wat mensen tegen het Forum.’*

De Stadspartij was en is nog steeds zeer uitgesproken tegen het Forum. Door het ontbreken van de SP en GroenLinks als tegenstanders van het Forum bij de laatste verkiezingen in 2010, is de partij bij de laatste verkiezingen gegroeid van twee naar vijf zetels. Politiek lijkt de Stadspartij echter geen groot gevaar te vormen voor de voorstanders. *‘Omdat ze in het linkse Groningen niet heel gemakkelijk mede-tegenstanders naar zich toe trekken,’* aldus de vrouw met de goede connecties. Aarzelend voegt ze er aan toe: *‘Ik heb diverse vrienden die een proteststem hebben uitgebracht op de Stadspartij of de VVD. Terwijl ze dat vreselijk vinden. Die Stadspartij is onbenullig en die Prummel is geen groot licht. Beetje gebakken lucht allemaal. Daar hadden mijn vrienden wel moeite mee, die hebben met het schaamrood op de kaken voor deze partijen gestemd’*. Wat er zich precies allemaal achter de schermen heeft afgespeeld, heb ik nog niet kunnen achterhalen. Maar dat er zeer actief is geprobeerd om de politieke tegenstanders in te kapselen wordt door zowel de politieke voor- als tegenstanders bevestigd. Omdat er, zoals ik eerder beschreef, altijd een duidelijke koppeling bestond tussen protestbewegingen en politieke partijen als de SP en GroenLinks, zijn de mogelijkheden voor het verzet tegen de Forum-plannen een stuk minder geworden, doordat deze partijen in het College hebben plaatsgenomen.

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

De oppositie inkapselen (2)

Interessant aan het 'Forum-proces' is dat niet alleen de politieke oppositie deels is ingekapseld. Een deel van het (potentieel) verzet uit de culturele elite van de stad is ook ingekapseld door ze een plaats in het Forum te geven. Zoals Julia, een tapdanser en een naar eigen zeggen 'verontwaardigde Stadjer', opmerkt: *'Ze hebben zelfs een omroep. Oog [de lokale radio en TV zender] een plek in het Forum geboden. De media doen ze ook goed. Alleen de Groninger Gezinsbode hebben ze niet onder controle.'*

Ook het debatcentrum van de stad Groningen, genaamd DwarsDiep, maakt deel uit van de Forum-organisatie. Een debat over nut en noodzaak van het Forum met de uitdagende titel: *'Groninger Forum: Meesterlijk concept of megalomane vergissing?'* is medegeorganiseerd door DwarsDiep. Door het debat over het gebouw Forum te laten organiseren door een deel van de Forum organisatie, bevestigt het debat daarbij het bestaan van het Forum. Ongeacht de uitkomst van het debat. Machiavelli zou een dansje hebben gedaan.

Selectief laten meebeslissen

Een van de slimste machtstechnologieën zit verborgen in de wijze waarop een aantal beslismomenten democratisch is gelegitimeerd. Een aantal keren in het proces zijn de Stadjers gevraagd mee te denken of te beslissen over de toekomst van de plannen. Deze beslismomenten waren echter zo georganiseerd dat er altijd sprake was van een selectieve invloed. Een eerste voorbeeld. Bij het tweede referendum konden mensen stemmen op plannen voor de oostwand en formeel ook voor de plannen voor een gebouw daarachter. Dat is echter niet helemaal duidelijk gecommuniceerd. In de woorden van een hoge ambtenaar: *'We wilden een nieuw gebouw en een nieuwe wand. We hebben dat gebouw toen opzettelijk een beetje vaag gehouden omdat we bij de noordwand te snel van stapel waren gelopen en toen iedereen tegen kregen.'* Boogers en Tops schrijven daarover het volgende:

'Het plan voor de oostwand is niet erg concreet. [...] Onder het nieuwe plein komt een parkeergarage, maar het aantal parkeerplaatsen is onduidelijk.

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

Hetzelfde geldt voor de precieze hoogte van het Huis van Informatie en Geschiedenis dat achter de oostwand moet verrijzen, de architectuur van de nieuwe gevels en de precieze kosten die met de ontwikkeling van de plannen en de exploitatie van het Huis gemoeid zullen zijn. Dat het voor burgers moeilijk is zich een voorstelling te maken van hoe de Grote Markt eruit kan gaan zien, heeft voor- en nadelen. Het nadeel is dat het plan hierdoor misschien onvoldoende aanspreekt en daarom lastig te verdedigen is, maar het gelijktijdige voordeel is dat het weinig omstreden punten bevat en dus moeilijk bekritiseerd kan worden.'

Ook een gemeenteraadslid dat tegen de plannen was, herinnert zich dat nog goed: *'Ik weet dat er nauwelijks werd gesproken over de hoogte van het nieuwe gebouw. Die werd gewoon niet genoemd. Ik heb dat nog aan Wally gevraagd en na enig aandringen heeft hij toegegeven dat het 45 meter hoog zou worden. Daarbij lag bij het referendum de focus op de oostwand. Het gebouw dat heden Forum heet werd nauwelijks genoemd in de discussie. Veel mensen dachten te kiezen voor de oostwand maar kozen daarmee ook meteen voor het Forum.'*

De machtstechnologie van de selectieve raadpleging is ook effectief gebruikt bij de het in 2007 georganiseerde keuzemoment voor een van de zeven ontwerpen van het Groninger Forum. Volgens een Groninger is *'het proces niet eerlijk verlopen. Bij de presentatie van de maquettes met varianten voor de ontwerpen was geen nuloptie'*. Was er wel een nuloptie dan hadden de Stadjers daar mogelijk voor gekozen en dan had het proces weer op zijn gat gelegen. Liesbeth, een goed geïnformeerde Groninger, drukt het zo uit: *'Neem dat referendum, neem de keuze uit de Forum ontwerpen... Alsof je een café in loopt en vraagt om een biertje en dan krijg je de keuze uit zes soorten koffi ie'*. Een dag later krijg ik een mailtje met enige toelichting:

*Ha Martijn,
Gisteren was ik niet op je vraag over de procedure voorbereid. Wat ik eigenlijk had willen vertellen,*

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

is dat het proces een soort fuik was. Ik zal het even uitleggen. Iedereen vond dat het gebied achter de oostwand met de lelijke parkeergarage verbeterd moest worden. [...] Daarna werden we overvallen door de tentoonstelling met modellen van 'spraakmakende' ontwerpen die niet in een maquette werden getoond maar ernaast wel met foto's van hoe het eruit zou komen te zien. Veel mensen konden geen keus maken, anderen stemden op het volgens hen meest aanvaardbare ontwerp, want stel dat het een nog verschrikkelijker ander ontwerp zou worden. Daarna viel de beslissing, waarbij goed uitkwam dat zowel de gemeenteraad als de jury als de meerderheid van degenen die deelnamen aan de verkiezing tot dezelfde keuze kwamen.

*Ik hoop dat dit een duidelijk verhaal is.
Met vriendelijke groet,*

Liesbeth

PS. Bedankt voor de cappuccino!

Volgens iemand die het proces van nabij volgde was de keuze voor het gebouw van NL Architects niet alleen 'gemanipuleerd' omdat er geen nuloptie was, maar ook omdat de vakjury eigenlijk een ander gebouw op de eerste plaats wilde zetten. 'De vakjury werd toen op het kamertje van Wallage geroepen en hen werd vriendelijke verzocht om voor een ander gebouw te kiezen.'

De democratische legitimatie benadrukken

Ondanks dat de Stadlers slechts 'selectief' konden meedenken en beslissen, benadrukten de voorstanders met regelmaat de democratische legitimiteit van het project in de media en politieke discussies. Op de website van de gemeente

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

Groningen is bijvoorbeeld te lezen dat er 'nauwelijks een ander project in Nederland te bedenken (is) waarbij de burger meer betrokken is dan bij de plannen voor het Groninger Forum. [...] 'Bijna veertig procent van de kiesgerechtigde Stadlers is op 29 juni 2005 bij het referendum over dit plan naar de stembus gegaan. [...] Een ruime meerderheid – 53,4 procent – heeft in 2005 voor het plan gestemd en is daarmee voorstander van het Groninger Forum, een onlosmakelijk deel van het voorstel.'

Dat het referendum ongeldig is verklaard door een gebrek aan opkomst wordt uit het persbericht weggelaten. De geschiedenis is een beetje herschreven om de democratische legitimiteit van het proces en het plan te benadrukken. Hetzelfde mechanisme wordt mooi geïllustreerd met enkele fragmenten uit een interview van de SP-website met de fractievoorzitter van de SP, Eelco Eikenaar.

Hoe reageerde de SP na het verloren referendum?

'Wij hebben toen meteen gezegd dat we de uitslag respecteren. Als je je inspant om een referendum georganiseerd te krijgen, en dat komt er, dan moet je je bij de uitslag neerleggen. Ook als je op een andere uitslag gehoopt had. We hebben er wel voorwaarden aan verbonden: de kosten voor de gemeente mogen niet uitkomen boven de 31,25 miljoen die in de campagne genoemd is, en ook de verdere planuitwerking moet overeenstemmen met wat in de aanloop naar het referendum beloofd is. En daar houden we het college van BenW nog steeds aan.'

[...] De SP is niet zo'n draaikontenpartij als de VVD die nu net doet alsof ze altijd tegen het plan geweest is. Voor ons geldt: afspraak is afspraak. Wij vinden een referendum een heel zwaarwegend instrument en we staan voor ons woord. [...] Tegen dit plan hebben de Stadlers in een referendum 'ja' gezegd. Niet tegen een heel ander plan.

Het spel met de budgetten

De SP heeft na het tweede referendum steun verleend aan het Forum project maar onder voorwaarde dat de budgetten daarvoor niet worden overschreden. Ook andere politieke partijen en de media houden een scherp oog op de verhouding tot de geschatte kosten van het Forum-project. Er wordt door het

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

collega dan ook gegarandeerd dat de financiën verzekerd zijn en dat er geen overschrijdingen zullen plaatsvinden. Het is echter onder veel architecten, planners en stedenbouwers bekend dat overschrijdingen van budgetten in grote projecten bijna niet te vermijden zijn. Zoals een ambtenaar van RO/EZ het treffend uitdrukte: *'Duurder? Natuurlijk wordt het duurder! Het wordt nooit goedkoper.'* Achter de schermen wordt er dan ook hard aan gewerkt de kosten zowel op papier als in de communicatie zo laag mogelijk voor te stellen.

Een andere ambtenaar vertelde mij dat hij de begroting voor een van de deelprojecten al vroeg had ingebracht in het proces. Bij de eerste begroting van de Forumplannen is deze echter niet ingebracht. Met een lachje op zijn gezicht vertrouwde hij mij toe: *'Ze waren het tijdelijk een beetje vergeten.'* Sommige van de betrokken ambtenaren werd op het hart gedrukt geen extra kosten te maken. Ze moesten zich houden aan de budgetten en onverwacht extra werk of posten dienden binnen de begroting te worden uitgevoerd. Harder en langer werken voor hetzelfde geld.

Een andere manier waarop de kosten, volgens ingewijden, op papier gelijk gehouden worden, is door deze elders te boeken. Een ambtenaar van RO/EZ legde het als volgt uit: *'Als je de kosten zet op een plek waar ze niet thuishoren, dan zie je ze niet meer terug in de kosten. Snap je? Dus soms brengen we kosten onder andere posten of boeken we ze op posten die eigenlijk pas later moeten worden uitgegeven. Die haal je dan wat naar voren onder het mom, dat moet toch gebeuren. Dat heet creatief rekenen.'*

De opbrengsten 'overschatten'

Niet alleen de kosten worden reëel en virtueel in toom gehouden om de politieke eisen niet met voeten te treden, ook de opbrengsten worden volgens sommige tegenstanders hoger voorgesteld dan dat ze in de toekomst waarschijnlijk zullen zijn. Betty de Boer, die een paar jaar voor de VVD in de gemeenteraad zat, is er geïrriteerd over: *'Neem de bezoekersaantallen die ze voorspellen. Die worden beraamd op 1.7 miljoen Dat is zeven keer zoveel als het museum! Dat hadden ze geraamd op 90 duizend maar dat*

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

werden er 250 duizend. Maar zeven keer zoveel, hoe ga je dat halen?' Op haar Blog geeft VVD'er Betty de Boer de volgende analyse:

'Van de directeur van het Groninger Forum Bas van Kampen lees ik vanochtend in de krant dat de afwijzers, de VVD en de Stadspartij onzin verkondigen. Ik citeer: 'Wij beginnen met 600.000 bieb-bezoekers, bioscoopgangers, horeca, dan hoef je niet zoveel extra te doen om 1 miljoen bezoekers te halen.' Ik viel bijna van mijn stoel vanochtend toen ik het las. Men gaat namelijk uit van 1,7 miljoen bezoekers. Voor 1,1 miljoen bezoekers méér hoef je dus niet zoveel te doen! Een onwaarschijnlijk hoog aantal. Het Groninger Forum wordt hiermee één van de druk bezochte attracties van Nederland en trekt meer bezoekers dan het Van Gogh museum die 1,3 miljoen bezoekers per jaar heeft. [...]

Als we nu kijken naar de verschillen en overeenkomsten tussen het voorlopig bedrijfsplan van februari vorig jaar versus het definitieve bedrijfsplan dan valt het volgende op, eerst de verschillen.

1. De bezoekersaantallen nemen toe met 300.000 jaarlijks naar 1,7 miljoen per jaar. Dit is iedere dag twee x de Oosterpoort vol. Het Groninger Museum en de Oosterpoort moeten hun stinkende best doen om jaarlijks 200.000 bezoekers te trekken. Kortom, we twijfelen aan de realiteitszin van deze bezoekersaantallen. Bovendien wordt niet duidelijk wat de omzetcijfers per bezoeker zijn. Kortom, de basis voor het def bedrijfsplan is onzeker als ze gebaseerd is op deze bezoekersaantallen.

2. Tweede verschil, op basis hiervan loopt het GF het exploitatietekort in van 2,248 miljoen Euro naar 0,298 miljoen Euro, tekort nog steeds. De exploitatie is een open einde.'

Misschien dat de aannames en berekeningen van De Boer niet kloppen, maar afgaande op analyses van andere projecten is de kans aanwezig dat de kosten te laag en de opbrengsten te hoog worden voorgesteld.

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

Depolitiseren

Zowel voor de aanleg van de tram als voor het Forum-gebouw is een projectorganisatie in het leven geroepen die buiten de Dienst RO/EZ kan opereren. Volgens een betrokken ambtenaar is dat niet voor niets. *'Door de Forum projectorganisatie buiten de ambtelijke dienst te plaatsen en allerlei zaken te laten organiseren, regelen en voorbereiden geeft het bestaansrecht aan het gebouw. Zo raakt het begrip ingeburgerd.'* Volgens een andere ambtenaar is de Forum-organisatie in het leven geroepen om risico's te beperken. Weer een andere ambtenaar beargumenteert dat deze projectorganisaties in het leven zijn geroepen om de hegemonie van de Dienst RO/EZ te breken, als reactie op de kritieken die de Dienst in de afgelopen jaren had gekregen vanuit de media. *'Het is een stimulans geweest voor wethouder De Vries om de regentenrol van de Dienst te doorbreken, ondermeer door de grote projecten onder te brengen in aparte projectorganisaties.'*

Een ambtenaar van RO/EZ weet mij te vertellen dat dit soort projectbureaus zowel voor als nadelen hebben: *'Ja, die projectbureaus staan alleen ten dienste van dat project. Maar je werkt niet meer binnen de RO/EZ context. Voordeel is dat je enorm kunt inzoomen op het mogelijk maken van dat ene project.'*

Nadeel is dat je minder contact hebt met de belangenclubs in de stad en de politiek. Je krijgt binnen een Dienst veel meer signalen. Je komt hier alle belangenclubs tegen en je hebt daarmee een veel breder onderwerp van gesprek.' Wat de precieze intentie achter deze projectbureaus is geweest, is mij nog niet helemaal duidelijk geworden. Dat voorstanders een project buiten de politiek en de ambtenarij plaatsen en daarmee depolitiseren, om zo de voortgang van een project te versoepelen lijkt mij evident. Een mooi voorbeeld van deze depolitisering vond ik de rol die de directeur van het Forum speelde. Hij ging met de oppositie in debat over de Forum-plannen. Op de website van Betty de Boer geeft ene Huizenga zijn irritaties weer over deze politieke outsourcing.

'Bas van Kampen schrijft in de GIC van 18 augustus 2009 over jou, Betty: "Dat gezegd zijnde heb ik meer vertrouwen in de gedegen onderzoeken van gerenommeerde bureaus als Stratus en Ecorys die ons deze totalen aanreiken, dan in een ad hoc mening van een hoogleraar die dan wordt gepapegaaid

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

[...] door Betty de Boer. Die probeert volgens mij gewoon een voorschotje te nemen op de verkiezingen en heeft zich nog nooit behoorlijk in het Forum concept verdiept (heb ik tenminste niet kunnen waarmemen). Dit blijkt bijvoorbeeld uit de vergelijkingen: met musea of dure attractieparken.' Einde citaat. Wat Bas van Kampen als directeur van het Groninger Forum neerschrijft kan bestuurlijk en gemeenterechtelijk totaal niet door de beugel. Hij gedraagt zich als een soort Grootinquisiteur inzake het optreden en het functioneren van een raadslid. Bas van Kampen dient te weten dat hij een semipublieke ambtenaar is. Het Groninger Forum is immers een stichting in oprichting. Het Groninger Forum wordt op dit moment voor 100% gefinancierd door de gemeente Groningen. Het past een semipublieke (hoge) ambtenaar niet om zich in het openbaar uit te laten over de mate van "verdieping" van een raadslid of een raadsfractie in een gevoelig dossier. De gemeenteraad is in de praktijk "de baas" in de gemeente (met dank aan Drewes de Haan). Dat dient Bas van Kampen te weten. Zelfs een wethouder en een burgemeester mogen zich niet op een dergelijke verheven en arrogante wijze uitlaten over een raadslid. Dat noemen we in de praktijk "respect voor de raad", "goede bestuurlijke omgangsvormen" of "politieke etiquette". Kortom: Bas van Kampen moet "effe dimmen".

Niet de politieke voorstanders die verantwoordelijk kunnen worden gesteld, gingen in debat met de politieke tegenstanders maar de directie van een stichting die door de politiek in het leven was geroepen. Wel het debat, niet de politieke verantwoordelijkheid.

'Geef je vijanden een villa'

Er is veel geld beschikbaar voor de voorbereiding van het Forum. Dit geld wordt gebruikt voor het betalen van de medewerkers en het onderkomen van de Stichting het Groninger Forum, het bij elkaar brengen van de toekomstige gebruikers van het gebouw, de programmering daarvan, het tijdelijke onderkomen van het filmhuis en het debatcentrum en voor het uitkopen van de gebruikers en bezitters van de panden die door de plaatsing van het Forum een andere bestemming krijgen of verdwijnen. Volgens ingewijden wordt er 'niet op een dubbeltje gekeken als het gaat om het compenseren van de eigenaars van gebouwen of

HOE HET FORUM EEN FEIT WERD: DE MACHTSTECHNOLOGIEËN

of cafés die tijdelijk of voor altijd moeten verdwijnen'. Nadat een medewerker van een van de betrokken culturele instellingen had geklaagd bij de toenmalig verantwoordelijke wethouder de Vries over het feit dat hij voorzag dat het hele proces ten koste ging van de omzet van zijn organisatie werd er zonder aarzelen toegezegd dat wel zou worden bijbetaald: 'Lost De Vries gewoon op door te zeggen: wat kost jullie dat aan inkomsten? O.k., dan leggen we dat geld bij. Geld betalen om minder mensen te trekken! Kun je dat geloven!?'

Volgens een opponent heeft de gemeente heel veel mensen gelijmd door de betrokken actoren goed te belonen. 'Een horecaondernemer die goede banden heeft met de politiek kreeg de overlast die hij zou gaan ondervinden gecompenseerd door de bouw van een keuken, het filmhuis krijgt er een paar zalen bij en mooie nieuwe apparatuur, de studentenvereniging en daarmee de universiteit krijgt een duur gebouw en ga zo maar door. De Romeinen wisten het al: geef je vijanden een villa.'

GEWONE MENSEN MET EEN MENING

Iemand had mij verteld dat Slink, de oud-wethouder en grootvader van het Forum in 2008 ook kritiek had geuit op de invulling van het Forum. Hij zou een column hebben geschreven waarin hij betoogde dat er beter moest worden nagedacht over de inhoud van het Forum. Na een tijdje zoeken op het web kom ik een link tegen naar een artikel over de column. Als ik vervolgens de link aanklik krijg ik het bericht: *'Deze pagina bestaat niet meer.'*

'Wooh', denk ik. 'De gemeente Groningen herschrijft zijn eigen geschiedenis. 1984! Alles wordt uit de kast getrokken om het project te laten slagen!'

Als mijn eerste verbazing wegebt, besef ik dat het ook toeval kan zijn, of een technische storing. Ik draai door. Het is tijd om even met het onderzoek te stoppen. Het is tijd om terug te keren naar Arnhem.

Op mijn weg terug naar Arnhem loop ik nog een keer binnen bij de Dienst RO/EZ. Ik hoop nog wat rapporten op te halen. Een aardige mevrouw met grote blozende wangen kan me enkel het structuurplan meegeven. Ik vraag haar wat ze van de komst van het Groninger Forum vindt.

'Ik ben het er gewoon niet mee eens. Het is veel te duur in deze tijd van crisis', antwoordt ze.

'Mag u dat wel zeggen als baliemedewerkster van RO/EZ', vraag ik, lachend, mijn wenkbrauwen onafhankelijk van elkaar bewegend, een poging de ironie van mijn vraag te benadrukken.

'Nou, het kan me niet schelen als ik dit niet zou mogen zeggen. We zijn niet alleen baliemedewerkers, maar ook gewoon mensen met een mening.'

Gewone mensen met een mening. Het wemelt ervan in Groningen. Je komt ze eigenlijk overal wel tegen. Of die meningen nu dom, irritant, obsceen, intellectueel, beledigend of irrationeel klinken in mijn oren of in die van u, over een ding zullen velen het eens zijn: we leven gelukkig in een land waar mensen hun meningen mogen verkondigen en waar overheden en burgers een heel arsenaal aan mogelijkheden hebben om elkaars mening aan te horen, te beantwoorden of te beïnvloeden.

In Groningen wordt waarschijnlijk een gebouw neergezet waarin mensen met elkaar in debat kunnen, nadat ze een mooie film hebben gezien, oude dingen

GEWONE MENSEN MET EEN MENING

hebben bekeken of een boek hebben geleend. Dat is mooi. Hoe meer plekken op aarde waar mensen kennis verwerven en met elkaar in debat gaan, hoe liever mij het is. Maar dat gebouw, waarin straks kan worden gedebatteerd, is dat zélf de uitkomst van open debatten, van transparante, democratische processen? Wat als het democratisch gehalte van de processen groter was geweest, was er dan wel een Forum gekomen? Als het antwoord NEE zou luiden, is dat erg? Wat verstaan we eigenlijk onder democratie? Moet ik het gebrul van de populisten vrezen of het wenen van linkse dogmatici en hun hang naar paternalisme? Allemaal vragen waarop ik het antwoord nu niet kan geven. Het is al moeilijk genoeg om er achter te komen hoe stedenbouwkundige processen echt werken.

*Martijn Duineveld
Arnhem, april 2011*

Dames en heren, fijn dat u deze middag in grote getale op mijn lezing bent afgekomen. In het verleden hebben mensen mij wel de Plannerprins genoemd. Il Principe. Ik beschouw dat als een groot compliment. De afgelopen decennia heb ik uw bestaan mogelijk gemaakt in deze prachtige stad. Ik droeg zorg voor u. Ik heb de stad opgebouwd uit het puin dat de oorlog had nagelaten. Voor de armen heb ik gezorgd door ze betaalbare huizen en groene wijken te schenken. De bouwdrift van de rijken heb ik in toom gehouden door grenzen te trekken. Stad en land heb ik van elkaar gescheiden, zodat de stad compact en de omgeving weids en groen kon blijven. Ook behoevde ik u voor Amerikaanse toestanden, waar shopping malls de binnensteden kapot geconcurrereerd hebben. In plaats daarvan ik gaf ik u levendige wijken, een aantrekkelijke binnenstad en betaalbare woningen. Ik schonk u groene parken, een autoloze binnenstad en openbaar vervoer, voor iedereen, rijk en arm. Vandaag neem ik afscheid van u. Ook wil ik u bedanken. Omdat u mij vertrouwde. Omdat u altijd, in dit land, in deze stad, in grote getale voor mij heeft gekozen. Ik wilde u bedanken, het liefst met iets tastbaars, met een groots gebaar! Ik wilde u een gebouw schenken, een gebouw dat verbreedert en verbindt. Een gebouw, dat mensen samenbrengt in een maatschappij waarin de kloof tussen mensen alsmat groter wordt. Een maatschappij waarin verbroedering niet langer vanzelfsprekend is. Helaas. Het is mij niet gegund. In de afgelopen jaren is mij steeds duidelijker geworden dat u mijn cadeau verwerpt. Dat u daarmee mijn afscheid tot een zwanzang maakt, vergeef ik u. Daarom zal ik u louter woorden schenken, in de hoop dat mijn woorden een nieuwe generatie architecten, stedenbouwkundigen en planologen zal aanspreken, een generatie die onze stad een nieuw elan zal moeten geven. Vandaag zal ik u de kneepjes van het vak leren. Het vak van de Plannerprins. Ik zal u vertellen hoe ik een gedroomd plan bijna werkelijkheid liet worden. Hoe mijn beste bedoelingen en verlangens zich materialiseerden in een gebouw. De geschiedenis van de plannen voor het gebouw dat ik u wilde schenken, begon ongeveer 10 jaar geleden, vlak na de eeuwwisseling. Het begon op de dag dat het u bij hoge uitzondering is gelukt om mij te slim af te zijn. U heeft toen een

ander plan van mijn hand kapot gemaakt door – ik geef toe – een zeer goed georganiseerd offensief. Het was de participatiemaffia eindelijk gelukt om het referendum te institutionaliseren. U kreeg de rechten van een referendum en aarzelde geen seconde om daar misbruik van te maken. Liever word ik niet herinnerd aan die nederlaag. U heeft mij toen met holle retoriek en verdraaiing van feiten op de knieën gedwongen. Maanden was ik van slag. Maar ik herpakte mij! Ik nam mij voor dat dit nooit meer mocht gebeuren. Ik smeedde een planproces dat er in voorzag dat u zich betrokken bleef voelen en ik mijn zin kon krijgen. Vandaag zal ik u de ware aard van dit planproces onthullen. Sommigen van u denken ongetwijfeld reeds te weten hoe ik te werk ging. De rapporten, nota's en verslagen over de stedenbouw in ons stadje zijn immers openbaar. Ook sprak ik regelmatig met de pers. Nou ja... mijn communicatieafdelingen, deden dat voor mij. Als u gebaseerd op deze informatie denkt te weten hoe ik te werk ging, dan vergist u zich. Het zijn mythes, die enkel tot doel hebben u zand in de ogen te strooien. Ik geef toe, de meeste rapporten liegen niet, maar ze laten veel waarheid achterwege. Zwiigen is een belangrijk wapen voor de Plannerprins, in het strijdtoneel dat stedenbouw heet. Iemand vroeg mij ooit hoe vaak ik openbaarheid en transparantie veinsde. Vraagt u liever wanneer ik dat naliet. Ik veinsde transparantie, omdat ik heel goed weet hoe belangrijk dat is in een democratie. Door het grootste deel van de waarheid achterwege te laten, bleef u in mij vertrouwen en kon ik voor u blijven zorgen. Het is in uw eigenbelang geweest dat u mij nooit heeft kunnen doorzien. Dat ik u af en toe om uw mening vroeg, tijdens de verkiezingen, referenda of op inspraakavonden is nimmer door onzekerheid of twijfel ingegeven. Het had als voornaamste functie u koest te houden. Ik temde u, zoals anderen een feeks temmen en meestal liet u zich ook temmen, gewillig als een katje. De democratische illusie is het opium waarmee ik u tot kalmte maande, waarmee ik uw stemmen verstopte. De eerste voorbereidingen voor dit gebouw heb ik na de Tweede Wereldoorlog al getroffen. Ik wist dat de Plannerprins overal in de stad aanwezig moest zijn. In de politiek, in het ambtelijk apparaat, in de architectenbureaus en in de

culturele elite van de stad. Het is van essentieel belang een ambtelijk apparaat te creëren dat zo sterk is dat het gewoon doorleeft als haar legitimiteit op politiek niveau in het gedrang komt. Ik creëerde de dienst Ruimtelijke Ordening als een ijzersterke vestiging, zo sterk dat de politiek er zelf nog nauwelijks vat op had. Het werd een krachtig, gespierd lichaam dat buiten de politiek om kon opereren en voortbestaan om zo een kwalitatief goede stedenbouw te garanderen.

Een andere les hangt hiermee samen. Zorg voor een goed ideologisch stedenbouwkundig verhaal. Ik koos voor het verhaal van de compacte, levendige stad. Ik las en herlas Jane Jacobs. Levend en dynamisch moest het zijn, onze stad. Mensen, winkels, bedrijfes, voorzieningen, alles dicht bij elkaar, op loopafstand.

Zoals gezegd had ik mij voorgenomen om mijn plannen niet meer kapot te laten maken door een referendum of andere vormen van ogenschijnlijke democratisering. Tegelijkertijd had ik de democratie wel nodig om mijn plannen te legitimeren en het verzet te breken. Ik heb dat erg slim opgelost, I must say... Ik wist 10 jaar geleden precies waar ik mijn gebouw wilde hebben. Ik wist ook heel goed dat de massa weer van zich zou laten horen. Mijn strategie is toen eenvoudig geweest. De mensen mochten via een referendum opnieuw stemmen voor mijn nieuwe plannen maar deze plannen gaf ik niet helemaal prijs. Dat er überhaupt een gebouw zou komen liet ik zoveel mogelijk achterwege. Ik liet het volk stemmen over vage schetsen en ideeën, die een oplossing suggereerden voor collectief waargenomen problemen. Ik organiseerde daarbij een enorme campagne voor mijn plannen. Het gehele ambtelijk apparaat streed mee voor mijn zaak, voor mijn plan. Ik gebruikte uw belastinggeld om u van mijn gelijk te overtuigen. De oppositie moest het met eigen middelen doen.

Het resultaat laat zich raden. Ik won het tweede referendum. Preciezer geformuleerd: het referendum werd ongelidig verklaard wegens een gebrek aan voldoende opkomst. Zij die wel hun stem uitbrachten, hadden met een nipte meerderheid voor mijn plannen gekozen. Maar u begrijpt dat het retorisch sterk is het ongelidig verklaarde referendum als gewonnen te claimen. Na het referendum zorgde ik er ook voor dat ik de politieke partijen die van oudsher mijn

enige serieuze oppositie vormen aan mijn zijde kreeg. Dat ging heel eenvoudig. Ik deed wat beloften en bood ze een plaats in de raad. Het pluche lonkte. Hatsiekadee, weg uit de oppositie. De angel uit mijn plannen. Door deze partijen weg te halen uit de oppositie verzwakte ik ook het burgerprotest, omdat de burgerprotestbewegingen van oudsher waren georganiseerd rondom deze twee partijen. Vervolgens heb ik de plannen voor het gebouw verder laten uitwerken door een aantal architectenbureaus. Ik heb toen een vakjury laten samenstellen om uit de zeven ontwerpen de beste te kiezen. Om te voorkomen dat het volk weer zou gaan morren heb ik weer een slimme zet gedaan. Ik heb de ontwerpen OOK voorgelegd aan hen. Daarmee gaf ik hen wederom het gevoel dat er wat te kiezen viel. Maar eigenlijk was er maar één keuze: de keuze voor mijn gebouw! Toen bleek dat de vakjury een andere keuze maakte dan het volk, heb ik de jury dwingend verzocht zich achter de keuze van het volk te scharen.

Natuurlijk kwam er weer gemor uit het volk. Mensen konden niet kiezen voor geen gebouw, werd er geroepen. Er zou geen nuloptie zijn. Natuurlijk niet. Een nuloptie, dat komt in mijn vocabulaire niet voor.

Wat ook erg belangrijk is voor een Plannerprins is het spel met budgetten. Het is van groot belang dat je de suggestie wekt dat je plannen weinig kosten en hoge opbrengen hebben. Iedereen die werkzaam is in de stedenbouw weet dat de kosten van grote projecten altijd hoger uitvallen. Sommige projecten gaan twee tot drie keer over de kop. Presenteer de verwachte kosten dus altijd lager dan dat ze in werkelijkheid zijn. Het is de enige manier om grote projecten door de besluitvorming te krijgen.

Even zo belangrijk is het dat je de opbrengsten van je project altijd moet laten overschatten. Een planner prins is omgeven door bedrijven die er in gespecialiseerd zijn de uitkomsten van studies en rapporten te laten aansluiten op zijn wensen. Vraag je om een gunstige bezoekersprognose, dan krijg je een gunstige bezoekersprognose. Begrijp me niet verkeerd ik ben geen cynicus. Ik ben een realist.

Een laatste les die ik met u wil delen is een probaat middel om de waan van de democratische vernieuwing die dit land in zijn greep heeft te omzeilen. Dat

DE LEZING VAN DE PLANNERPRINS UIT DE FILM DE NUL-OPTIE

middel noem ik: politiek outsourcen. Bij grote projecten die veel potentiële weerstand kennen, dient de Plannerprins ervoor te zorgen dat er een projectorganisatie in het leven wordt geroepen die ogenschijnlijk onafhankelijk kan opereren van de ambtelijke diensten en van de politiek. Dat is relatief eenvoudig. Men maakt gewoon een NV, BV of een stichting en die laat je dan het project verder uitvoeren. Die zorgen voor de nadere invulling van het programma van het gebouw en, belangrijker nog: voor de propaganda! Als u dan zo'n organisatie hebt opgericht, dan heeft u daarmee de boel heel slim gedepolitiseerd. Er valt immers niet te stemmen op een niet-politieke organisatie. Tijdens de lokale verkiezingen van een jaar of wat geleden heb ik die organisatie mijn gebouw laten verdedigen, tegen de aanvallen uit de oppositie. Geweldig was dat. Ambtenaartjes uit de wind, politici uit de wind. Iedereen tevreden.

Geachte Stadgers, lieve mensen. Vanavond heb ik een paar van de belangrijkste strategieën uiteengezet die mij de afgelopen decennia hebben geholpen mijn gebouw te realiseren en ik hoop dat het een stimulans zal zijn voor een nieuwe generatie Plannerprinsen. Tot slot van deze lezing wil ik nog een paar woorden richten tot mijn tegenstanders. Jullie zijn met velen, maar uw omvang heeft u niet voor domheid kunnen behouden. Bij de laatste verkiezingen heeft u uw stem wederom laten horen. U heeft zich tot mij gericht en gezegd: stop ermee. Met pijn in mijn hart heb ik moeten aanzien hoe iedereen die zich achter mijn gebouw schaarde zetels heeft verloren. Democratie is een voorrecht maar naar mensen die de vooruitgang van hun eigen stad in de weg zitten, hoeft een Plannerprins niet te luisteren. Ik moest jullie wel tegen jullie zelf beschermen. Maar ik heb kleine oren en een duidelijk doel. Mijn gebouw moet en zal er komen. De Plannerprins verlangt van de mensen niet dat ze de complexiteit van de stedenbouw en architectuur overzien. Hij verwacht dat ze hem vertrouwen de klus te klaren. Participatie, zelforganisatie en burgerinitiatief, het zijn mooie woorden die niet anders doen dan verhullen dat het volk niet over zijn eigen lot kan beslissen. Eigenbelang en emoties domineren. Ik daarentegen heb altijd aan het collectief gedacht.

Lieve mensen, ik kijk terug op mooie jaren. Ik wil u danken. Ik verwijt u niets.

DE LEZING VAN DE PLANNERPRINS UIT DE FILM DE NUL-OPTIE

U kunt niet weten wat u om zeep helpt. Ik heb het beste met u voor gehad. Ik heb u liefgehad, zoals zorgzame ouders hun kinderen liefhebben. Met het hele hart en het volle verstand. Voor de vooruitgang. Voor een stad die kansen biedt aan jong en oud, arm en rijk. Een stad die verbindt in plaats van uitsluit. Een stad waar we trots op kunnen zijn. Mijn stad, uw stad. Onze stad. Een nuloptie is geen optie. Niet voor de Plannerprins.

BRONNEN

Boer, B. de,
De PvdA en het Forum (2009). <http://bit.ly/elJABp>

Boer, B. de,
Groninger Forum (2009). <http://bit.ly/giB433>

Boogers, M. en Tops, P.W.,
Hoe het referendum werd 'gewonnen'. Een evaluatie van het Groninger referendum van 29 juni 2005 (Dongen 2005).

Dagblad van het Noorden,
Bikkelharde conclusies over en extern onderzoek naar dienst RO/EZ (2010). <http://bit.ly/gHfL3>

Dagblad van het Noorden,
Provincie Groningen schuift 35 miljoen naar het Forum (2010). <http://bit.ly/94wxqr>

Duineveld, M. en Lengkeek, J.,
Het beleefde land: over beleving & meervoudig ruimtegebruik (Wageningen 2002).

Flyvbjerg, B., Bruzelius, N. en Rothengatter, W.,
Megaprojects and risks: an anatomy of ambition (Cambridge UK 2003).

Gelder J, van,
De natte droom. Museumkolder in Groningen (Groningen 1994).

Gemeente Groningen,
Uitslag publieksenquête architectenselectie Groninger Forum ca. 2 februari 2007 (Groningen 2007).

Gemeente Groningen,
Smink pleit voor serieuze content in Groninger Forum: Energie of Verkeer en Vervoer? (Groningen 2008).

BRONNEN

Gemeente Groningen,
Aanpak Grote Markt en bouw Forum van start (2009).

Gemeente Groningen,
College: 'Steun voor Groninger Forum brokkelt niet af' (2009). <http://bit.ly/gYbt7n>

Gemeente Groningen,
Debatavond nut en noodzaak Forum (2009). <http://bit.ly/dKg3zi>

Gemeente Groningen,
Stad krijgt Groninger Forum (2009).

Gemeente Groningen,
B&W: Burger nauw betrokken geweest bij plannen Groninger Forum 1 (2010). <http://bit.ly/hvYt1>

Gemeente Groningen,
Bestemmingsplan Forum.

Voorontwerp (2010). <http://bit.ly/eMhmOZ>

Gemeente Groningen,
Gemeente steekt niet meer geld dan afgesproken in Groninger Forum (2010). <http://bit.ly/gUXleC>

Groninger Forum,
Over het Groninger Forum (2010). <http://bit.ly/fwjcdH>

Groninger Gezinsbode,
Doorstart op komst voor Forum (2011). <http://bit.ly/ggC1VX>

Groninger Internet Courant, 2009.
Groningen krijgt spectaculaire, wel degelijk zeer druk bezochte voorziening!*, zegt Groninger Forum (2009). <http://bit.ly/opbty>

Groninger Internet Courant,
Oud-fractievoorzitter PvdA Groningen 'walgt' en loopt

BRONNEN

over naar Stadspartij (2010). <http://bit.ly/dh19tE>

Huizenga K., (2009). <http://bit.ly/PVwYh>

Pirart, F.,

Policies against urban sprawl in the changing Dutch planning context. Groningen case: from a monocentric compact city policy towards a new urbanisation path between intensification and expansion (Groningen 2008).

Jansen, B., Schaap, P.M. en Verhave, B.,

De Intense stad. Verdichting en functiemening in Groningen (Groningen 2004).

Postmus-de Groot, I.,

Timmer-Rijkebroek, G.,

'Er komen andere tijden ...' De invloed van de politieke kleur op de stedebouwkundige plannen voor Groningen na 1945 (Groningen 2001).

Provoost, M., e.d.,

De omslag. Ypke Gietema en de stad Groningen (Rotterdam 1992).

SP Groningen,

Toen het erom ging, voerden VVD en CDA fanatiek campagne voor het Forum (2011).

<http://bit.ly/gZtzG8>

Taveme E.,

'The Embarrassment of the Dutch', in: M. Provoost e.d. De omslag. Ypke Gietema en de stad Groningen (Rotterdam 1992).

Tsubohara, S.,

Democratic Nature of Urban Development in Groningen in the 1980s - PTT, Brink, Casino and Museum (Groningen 2006).

BRONNEN

Tsubohara, S.,

Democracy through political parties and public participation: the case of the planning history of Groningen, The Netherlands (Groningen 2011).

Vrienden van de stad Groningen,

Forum, wat moeten we er mee? (2010).

<http://bit.ly/eoecG1>

Vries L., de,

Wie brandt zijn vingers aan het

Groninger Forum? (2007). <http://bit.ly/eAtgkO>

Tekst en onderzoek: Martijn Duineveld
 Correctie: jtredactie.nl, Platform GRAS
 Ontwerp: Gijs Bekenkamp
 fotografie: Be Media
 Druk: WM Veenstra

© 2011 Martijn Duineveld, CASA Arnhem en Platform GRAS

Geen rechten voorbehouden. Alles van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever/publicist. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1927 het besluit 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men daarvoor wettelijk nooit ook maar enige verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) hoeft men zich niet tot de uitgever te wenden,

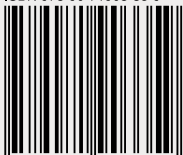

www.grasuitgevers.nl
 boeken@platformgras.nl
 ISBN: 978-90-71903-35-9

De nuloptie is een project dat CASA, het Centrum voor Architectuur en Stedenbouw Arnhem, op uitnodiging van Platform GRAS realiseerde in de stad Groningen. Met de uitnodiging hoopt Platform GRAS het gesprek over de stad van een nieuwe impuls te voorzien. Immers: ogen van buiten kijken anders. Om de klus te klaren nodigde CASA Martijn Duineveld uit. De nuloptie is het resultaat van zijn werkzaamheden.

Dr. Ir. Martijn Duineveld is universitair docent bij de leerstoel Sociaal-ruimtelijke Analyse van de Wageningen Universiteit. Hij is geïnteresseerd in de relaties tussen macht, mensen en de fysieke leefomgeving. Duinevelds onderzoeksactiviteiten zijn vooral gericht op de wijze waarop burgers, planners en (landschaps)architecten hun macht gebruiken om de ruimtelijke omgeving te beïnvloeden. Bjorn Eerkes is o.a. filmmaker en eigenaar van het in Groningen gevestigde BE Media. Tevens is hij als docent verbonden aan Academie Minerva voor Beeldende Kunst en Vormgeving.

ISBN 978-90-71903-35-9

9 789071 903359 >

VOOR

VOOR

Met de beste bedoelingen en een krachtig ruimtelijke ordeningsapparaat werkt de gemeente Groningen al jaren aan oplossingen voor (ruimtelijke) problemen. Maar wat als er geen grote opgaven meer zijn? Wat als de weerstand groeit en het wantrouwen tussen burgers en gemeente toeneemt?

Een zomer lang sprak Martijn Duineveld talloze Stadgers, politici en experts over de maakbaarheid van de stad en de totstandkoming van het Groninger Forum. Dit boek is zijn interpretatie van een reeks interviews, aangevuld met krantenartikelen, websites en boeken. Met De nuloptie geeft hij een bijzonder inzicht in de relatie tussen overheid en burger in tijden van wantrouwen, crisis en opkomend populisme.

www.grasuitgevers.nl

ISBN: 978-90-71903-35-9

GRAS

